

ŠIAURĖS ATĖNAI

2013 m. sausio 4 d. Nr. 1 (1115)

ISSN 1392-7760

Kaina 1,90 Lt

Pokalbis su Dovile Gasiūnaite apie kiną ir mažus kasdienius dalykus — p. 3

Saros Poisson proza — p. 6

Kaip atpažįstame ir patiriamo meną — p. 4

Sovietinių laikų prisiminimai — p. 10

Turistas iš Sirakūzų

Bepročių skaičiavimas

Šitą įgrūdo į marškinius,
Šitą išrašė namo,
Šitam davė mėsos su duona,
Bet nekando jis nė kąsnelio,
O šitas štai šaukė „Ne! Ne! Ne!“
Visą dienelę.

Šitas spoksojo sienon,
Lyg žvelgtų į tolimą kelią,
Šitas matė nesančius daiktus,
Šitas esančius matė,
O šitas štai šaukė „Ne! Ne! Ne!“
Visą dienelę.

Šitas vaizdavos paukštis esqas,
Šitas – esqas šunelis,
O šitas vaizdavos esqas žmogus,
Tiesiog paprasciausias žmogus
Ir šaukė, šaukė „Ne! Ne! Ne!“
Visą dienelę.

Vytautas Balčytis. Linkuva. 1991

Turistas iš Sirakūzų

Vienas iš tų, kurie gali būti ir automobilių prekeiviniai,
ir turistai iš Sirakūzų, ir samdomi udikai.

John D. MacDonald

Tu manęs nepažinsi.
Mano veidas pražysta
Veidrodžiuos tualetų,
Kai tu čiuopi jungiklį.

Mano akys it šaltos
Akys statulų, stebincių,
Kaip pargrižta balandžiai,
Lesę trupinius tavo.

Ir aš stoviu prie kampo
Su išverme marmuro.
O jei sujudu – tai tik
Tokiu žingsniu kaip tento,

Po kuriuo aš sustinges,
Priekin slenkas šešėlis:
Su jo juoduma, rodos,
Susiliejęs jau būsiu.

Aš retai prabylu, aš
Tiktais kartais sumurmu,
Kaip minia, kai apostoja
Aplink auką avarijos.

Prisipažint, kas esu?
Pavadinki, kaip nori.
Automobilių prekeivis,
Turistas iš Sirakūzų.

Samdomasis žudikas
Laukiąs. Čia stovėsiu
Lyg pavėlavęs keleivis –
Bevardis, matytas –

Prie to savojo kampo,
Prie kurio tu pasuksi
I tą vietą, kurios tau jau
Nebelėnta pasiekti.

DONALD JUSTICE

Lorca Kalifornijoje

1. Daina apie valstijos policininkus

Motociklai jų mėlyni,
Šalmai tamsiai mėlyni.
Rankovės mėlynos spindi
Vaivorykštėm tepalų.
Jie neverkia todėl, kad
Jų širdys odinės,
Jų kaukolės – plastikinės.

Jie traukia keliais.
Jie traukia naktim
Pakumpę virš lempų.
Už ju – tik
Guminė tyla
Ir baimė kaip smėlis,
Sutryptas kulno.
Žvelk, po šalmais
Siluetai juju
Nelyg pistoletai.
Jie traukia prošal – ir tegu!

O mieste mėnulio,
Apelsinų gojeli,
O iede gvajavos,
Tegu!

2. Daina apie valandas

Trise pravažiuoja
Po langu Kristinos.
Kaip sverias pro langą jinai!
Šiauakt ji nepaiso,
Kad dega jų akys.
Ji nieko nemato:
Skepetų, dūmų.
Be pusės devinta
Užuolaidą grybšteli
Vos juntamas brizas.
[Pauzė: gitaros akordas]
O citrinmedžių kvape!

Dviese praeina
Po langu Kristinos.
Kaip sverias pro langą jinai!
Šiauakt ji nepaiso
Jų bronzinių torsų.
Ji nieko negirdi –
Sirenu nei radijo.
Be pusės dešimtą
Ją brizas aplėbia
Vėsus ir toks tyras!
[Pauzė: gitaros akordas]
O kartūs gojeliai!

Jaunuolis sustingsta
Po langu Kristinos.
Kaip sverias pro langą jinai!
Šiauakt ji nepaiso
Šešėlio šešėly.
Ji nieko negirdi, nemato,
Tik nakti, tik tam siajų nakti.
Be pusės vienuolikta
Brizas pietinis
Nutvilko jai burną.
[Pauzė: gitaros akordas]
O tie šakų dantys!

Pagal Lorca

Mulų kinkinys ir afiša

Du mulai, įkinkyti palaikin vežiman, laukdami stovi
priešais plytinę krautuvės sieną.
Dideli ratai su stipiniais – lyg grubios medinės gėlės,
ką tik išluptos iš klampaus purvyno.

Lietūs jau pasibaigę,
ir vėl šviečia saulė,
Nematoma, o visur esanti
ir spindinti taip ypatingai, kaip tespindi tik Dievas.

Keliaujančios trupės afiša
dar laikos prie pastato sienos:
Regis, atsilapojo didelės durys
ar atplyšo smegenų dangalas, ir išvydom

Kažkieno galvoje rojaus idėja:
septynios šoką merginos aukštyn išmetusios kojas,
Visos volanuotais sijonais, kirptos trumpai.
O viena su ispanės šukuosenai ir palyda...

Mulai tuo tarpu kantriai grumšnoja kukurūzų aiženas,
rūpestingai jiems pabertas priešais snukius.
Afiša jau vietom išlypusi, pasiraukšlėjusi;
pro ją šen bei ten prasimuša plytos.

Ir ilgas, ilgas šešėlis –
turbūt paskutinis šešėlis visoj Alabamoje –
Tiso, lenktas, po vežimui
lyg didžiulis dalgis, kurį kažkas numetė ir pamiršo.

Pagal Walkerio Evanso fotografiją (Alabama, 1936)

Iš: Donald Justice. New and Selected Poems.
New York: Alfred A. Knopf, 2003
Vertė Alfonsas Andriuškevičius

Nenustoju stebėtis

Niekaip negaliu nustoti stebėtis. Atrodo, viskas aišku, atrodo, labai gerai perpratau, nes turėjau laiko, gyvenimo žaidimo taisykles. Jos labai paprastos, bet kvailos, todėl neįsmintinga jų laikytis, bet kaip tik išminties ir stokoju. Kažkur skaičiau, kad gerausia proga bent pabandyti išeiti iš nuostabos būsenos – užsikelti į kokį šimtas dešimtą Niujorko dangoraižio aukštą ir pažvelgti žemyn: dangoraižiai tarsi žaidimo kubeliai sukrauti vienas ant kito, o apačioje – mes, mažos ropojančios skruzdėlės, galvojančios, jog esame didelės jau vien todėl, kad galime ką nors nešis, stumti, išropšti į kokią metalinę dėžutę ir važiuoti. Nors nereikia né Niujorko. Ir nedideliai provincijos mieste mane glumina asfaltuotos gatvės, siaubingi statiniai ir nuolat klausiu turbūt savęs, kas bus, kai visą žemę išasfaltuos. Spengleris, tieša, jau seniai atsaké į šį klausimą: miestas prasis kaimą ir tada... Aišku, pasaulio pabaiga. Jos aš truputį laukiui. Kaip ir kiekvienas. Nes jau seniai niekas, kas galėtų sukelti jausmų uraganą, aplinkui nevyksta. Pūstelėjo vėjo gūsis iš Japonijos. Visi užgulė kompiuterius, puolė rašyti „uzuojauta“, o minty – „jau prasideda?“ Užsidarę kabinetuose, automobiliuose, dizainerių suprojektuotuose namuose, šokantys tik „su manimi“, dainuojantys tik „su žvaigžde“ (čia galiu būti ir supainiojusi, nes nelabai susigaudau, kas su kuo šoka, kas su kuo dainuoja), laukiam Apokalipsės ne kaip pabaigos, bet kaip *force majeure*, kuri gal nors kiek pakeis mūsų reglamentais apmestą ir ataustą gyvenimą. Mažos ropojančios skruzdėlės, nepajėgiančios pamatyti jas apžergusio milžiną, bet jaučiančios jį ir jo pėdos jei ne ant savo, tai ant kito galvos laukiančios.

Maždaug prieš dvidešimt metų, dar neskaičiusi tų eilucių apie žemyn iš Niujorko dangoraižio mestą žvilgsnį, supratau: mes – tik ropojantys padarai. Vienas smagus vyrukas, trumpai šnektelejės apie politinę įtampą Lietuvoje, apie galimą sovietinės pseudoimperijos krachą, jausdamas, kaip kūnas prisipildo būsimo saldaus pasitenkinimo, skubiai pagėbę: einu namo, šiandien bus ka žiūrėti per televizorių. Taip kvailai pasijutau: jam epochos vyksmas – tik reginys. Bet dar kvailiau pasijutau suvokusi, kad ir aš į namus skubu ne dėl ko nors kito – atsisėsiu ir žiūrėsiu televizorių, negana

to – konspektuosiui, kas ką pasakė. Ir visi, suvokiau, skubiai dėl to reginio. Suprantu, okupacija, sovietizacija, kompartija ir komjaunimas mums jau taip buvo atsibode, kad į jų gretas, galima sakyti, stojo bet kas, kad tik plačiai karjeros laiptais atsivertę, ir visa tai taip nepajudinamai stovėjo, kad ta Laisvės uvertūra mums skambėjo kaip tikra Dievo muzika. Tai ar mums laisvės reikėjo, ar tik reginio? Sakyčiau, kad laisvės, jei ne tas vaizdas: visi skuba į namus prie televizorių klausytis, ką pasakys. Turbūt tada ir ipratom žiūrėti į kalbančias galvas, pritariamai linksėti arba piktintis ištaisę patogiam fotonėlių ir net nepastebėjom, kada tos galvos pradėjo nebe kalbėti, o burbuliuoti. Mano televizorių seniai nutilo. Dabar aš vakarais sėdžiu fotonėlių, žiūriu pro langą, beveik nieko nematau, nes pasaulį užstoja mano pilkos dėžutės kaimynė kita pilka dėžutė, ir vis klausiu turbūt savęs, kokia viso to prasmė. Taip klausidavau ir tada, kai basa vaikšiodavau po vaikystės pievas. Taip turbūt klausiu ir tu, bet, neradęs atsakymo, eini į MAXIMĄ, EUROPA, BABILONĄ, ERMITAŽĄ, GRAFELĮ, N18 ir pan. ieškotis žaislų, kurie išvaduotų iš šio klausimo pančių. Tik tokia pasiūla, brukama per visus galus, net ir per pašto dėžutes, kuriomis šiaip jau retai kas besidomi. Bet ir ji byra į kartoninę dėžę, kurią mūsų pilkoje dėžutėje prie pašto dėžučių su užrašu „Popieriams“ pastatė turbūt namo pirminkinas. Čia subyra visa net neperskaityta pasiūla. Kažkas kerta medį, kažkas doroja jį, kol šis pavirsta popieriumi, paskui kažkas jį pripiaso, prirašo tam, kad nukeliautų į konteinerį „Popierius“... O tu eini į prekybos centrą net neperskaitejų jū ir vis tiek perkis.

Toks gyvenimo modelis: ką uždirbai, tą suvartojai, o jei neužteko, paėmei skolon. Jeigu dirbsi – toliau vartosi tai, ką gauni, ir tai, ką jau gavai. O jei nedirbsi – bankrutoosi. Finansinis bankrotas nieko nepakeis, nes visais kitais būdais jau esi bankrutavęs. Tavęs nebhestebina nei ryto aušra, nei besileidžianti Saulė, nei begalybę kasnakta atveriantis dangus, nes jeigu išvažiuoja į gamtą, tai būtinai su kompanija ir būtinai daug meilės, daug šašlykų ir daug alaus (arba kito panašaus). Jeigu išvažiavai su draugais pažvejoti ar pamėžioti, irgi nieko aplink nematai, tik lauki: užkibo? atbė-

ga? Važiuodamas pro automobilio langą kartais fiksuoji: jau žalia, jau raudonuoja. Bet tai tik laiko slinktis, kuri iš tiesų nieko nereiškia, nes ir jam, ir jai, ir tau, ir man kada nors jis vis tiek nustos slinkti, o visus išpareigojimus, turėjimus ir sąskaitas banke išsidalys kiti, ir tik nežinojimas, kada nustos, siek tiek gelbsti. Ir išvyka į svečias šalis nepraturtina tavęs. Statiniai, jų eksterjerai ir interjerai, gatvių labirintai praslenka pro akis, egzotika po dienos kitos virsta kasdienybe, muziejų visų juk vis tiek neaplankysi. Tik salždžiai maloniai atversi krūtinę, kai kas nors paklausas, kur atostogavai, o dažnai ir neklaujamas – ohoho, ten ir ten.

Jeigu mane apimtu abejingumo malonę, būčiau laiminėjaušias žmogus pasaulyje. Nerūpėtų kaimo lenktynės su miestu, skurdo lenktynės su turtu, ligos lenktynės su sveikata, bjaurasties lenktynės su grožiu, blogio lenktynės su gėriu. Aš nestočiau né vienon pusén, skaityčiau knygą, eičiau į kiną, į teatrą, išstyčiau ēzere, šokinėčiau per bangas jūroje, gerčiau kavą, gal šampaną ar ką nors stipriau.

Teisybę pasakius, tai ir dabar né vienoje pusėje nestovi, nes nepriklausau jokiai organizacijai, nei tai, kuri gražina Lietuvą, nei tai, kuri gerina, esu iš rūšies tų, kurie zirzia, bet nieko nedaro. O zirziu dėl to, kad niekas neatinsiūčia abejingumo malonę.

Noriu kažko kito. Turbūt, aišku, reginio, kuris bent iliuziją sukurtų, kad kada nors kas nors bus kitaip, kad politikai nebeburbuliuos patys nesuprasdami ką, kad jie nebesamdydys gražybių savo programinėms kalboms ir šūkiams rašyti, kad žmogus bus lygus tarp lygių su visa Dievo (gamtos?) kūrinija.

Laimės hormonų tau trūksta, sako mano draugė daktarė. Ne man vienai, pasiteisinu. Bet nepalengvėja. Bandau apgauti save. Žiūriu į žemos vidury pražydusių orchidėjų. Violetinės stebuklas. Penki žiedlapiai. Deja, sudėlioti kaip penkiakampė žvaigždė. Tikiuosi, suprantat, kad neišvengiamai džiaugsmą sumažina tokia kompozicija.

GILBONĖ

Laiku ir nelaiku

Apie Jeruzalę, nepatogią ir geidžiamą...

Kelkis, nušviski! Tavoji šviesa atejo, VIEŠPATIES šlovė virš tavęs sušvito. Nors žemę štai sutemos gaubia ir tautas tamasybės dengia, bet virš tavęs VIEŠPATS šviečia, virš tavęs jo šlovė apsireiškia. Tautos ateis prie tavosios šviesos ir karaliai – prie tavojo tekancio spindesio. Pakelki akis, pažvelki aplinkui! Visi renkasi eiti pas tave: taveiži sūnūs ateis iš toli, tavosios dukros bus atneštos ant rankų. Tai matydamas, spindesi iš džiaugsmo, tavoji širdis virpės ir džiūgas, nes tau bus išpilti jūros lobiai, pas tave suplūs tautų turtai. Apguls tave kuperanugarių vilkstinės, Midano ir Efos vienkupriai. Atvyks visi iš Sebos, auksu ir smilkalaus nešini, – jei paskelbs VIEŠPATIES šlovingus darbus.

Iz 60, 1–6

Jeruzalė... Ir tuo viskas pasakyta. Nors trupinelį ar lašelį paragavus iš knygų, kuriuos vadinamos šventaisiais raštais, kažkodėl kyla didžiulis ilgesys ir geismas miesto, vadinamo Jeruzale. Net jei tas miestas, kuris šiandien šiuo vardu vadinas, ir negalėtų būti pavadintas taikos ir gerovės sostine, ir ne kiekvienam piligrimui atskle-

džia kaip ta išsvajota, geista, trokšte trokšta vieta, kur buvo tikėtasi priartėti prie dieviškos šviesos, ragauti jos syvus ir užsimirštis sunkiai žodžiais išreiškiamame džiaugsme. Tačiau šis geismas lieka, kad ir nepasotintas. O jei kam pavyko ten tą šviesą išvysti, nepaisant viso kasdienio buitiško šurmilio, braunantis pro įkyrius prekybininkus senomis siauromis gatviukštėmis, dantis sukanodus ir piktais žvilgsniais daigojant iš visų pakampių bepriekabiaujuančius turisčių medžiočius, ta šviesa ir toliau kviečia pas save. Gali būti, kad vieta čia niekuo dėta. Tik to sakralaus tyrumo ir pilnatvės Dieve geismo projekcija verčia šią vietą, šį miestą Dievo ištroškusiu ir geidžiančiu sostine. Ir kaip į tokią į ją traukia karavanai, „tautų turtai“, jos „sūnūs“ ir „dukros“, karaliai ir „visi“ iš mitinės „Šebos, auksu ir smilkalaus nešini“.... Ir kad ir kaip norėtų krikščionys pasisavinti šiuos dieviškus pažadus iš pranašo Izajajo knygos, esą šios eilutės „atspindi visuotinį Dievo užmojį, išyvendintą krikščionybę“, ir todėl jis šiandien skaitomas bažnyčiose, švenčiant liaudiškai vadinančių Trijų karalių šventę, šiose eilutėse pranašas peržengia vienos „tautos“ ribas, kad ir kokia ta „tauta“ plati būtų ir kad ir kaip ji save vadintų. Ir krikščionių bažnyčios kaip „Naujasis Izraelis“, „Dievo tauta“, ir judėjai kaip „Izraelis“, arba kita „Dievo tauta“, ar musulmonai, kaip dar kita

„Dievo tauta“, – kiekviena atskirai nėra viisi. Bet visos yra šios šviesos patrauktos. Ir tikrai manau, kad ta šviesa ateina iš visų šių „Dievo tautų“ Motinos – Toros. Net jei krikščionims ji iškūnijo kaip Dievo Žodis, o musulmonai atsisako pripažinti tokios, kokia ją šiandien skaito judėjai ir krikščionys, tikrumą. Ir vienu, ir kitu atveju Toros kaip dieviškos išminties ir šviesos į(si)kūnimas, apreiškimas išlieka kaip nepaneigiamo tikrumo ir išgelbėjimo vilties pradžia ir pabaiga. Ir Evangelijos pagal Joną žodžiai „buvo tikroji šviesa, kuri apšviečia kiekvieną žmogų, ir ji atėjo į šį pasaulį. Jis buvo pasaulyje, ir pasaulis per jį atsirado...“ (Jn 1, 9–10a), ir Korano *Surat al-Baqara* ketvirtas ajatas „...tiems, kurie įtiki į Mano Atsiųstą tau ir tą, kuri buvo Atsiųsta anksčiau tavęs...“ kaip į pirminės, pirmynkštės tos dieviškos išminties šaltini gręžiasi į amžiną pirmapradę Torą, kuri krikščionims iškūnijo Dievo Sūnūje, musulmonams – šventajame Korane. Žinoma, galima nepamėgti tos formos, kuria ji pirma pasirodė, kaip ir tū, kas iškibę godžiai saugo šią formą, bandyti pakeisti ją malonesnėmis širdžiai ir akiai, laikyti ją išskraipyta ir subjaukota pirmykštė, egzistavusia Dievo omenyje dar prieš pasaulio sukūrimą, arba bent jau „ne taip“ suprasta ir išsiaiškinta. Tačiau ji – kaip ir šiuolaikinė piligrimui, o ypač piligrimei nepatogi, varginanti, priekabiaujanti

Jeruzalę, – turi tą kažkokį patrauklumą ir grožį kaip tik tokia, nepatogi ir dažnai erzinanti, paradoksali. Galbūt kaip tik tokia, kaip tas pats pranašas buvo rašęs keletu skyrių anksčiau apie Viešpaties Tarną: „Jis buvo nei patrauklus, nei gražus: matėme, bet nepamėgome. Jis buvo paniekintas, žmogaus vardo nevertas, skausmų vyras, apsiplėtes su negalia, toks, kuris priež žmones užsidengia veida. Jis buvo paniekintas, ir mes jį laikėme nieku. Tačiau jis prisiėmė mūsų negalias, sau užsikrovė mūsų skausmus. O mes jį laikėme raupsuotu, Dievo nubaustu ir nuvargintu...“

Toks yra tas traukiantis nepatrauklus Miestas, ir Toros skleidžiamą šviesą iš jo – pritraukianti, nors ir atstumianti, iškūnijusi hebrajiskuose raštuose, Apsireiškusi per Jeshūą ir Jame, Atsiųsta iki Muchamedo ir per jį, kiršinanti, bet ir diegianti amžinos visuotinės taikos ir ramybės, gerovės, klestėjimo, išgijimo, skolų apmokejimo ir pilnatvės (hebrajiskai tai nusakoma vienintelio žodžiu – Šalom) troškulį ir pažadą, siejamą su utopine išsvajota Jeruzale. Ir ši svajonė veda į žemėskąją, nepatogią vilkstines piligrimų, visų šių Toros šviesos patrauklujų, kad ir kokiu pavidalu tą šviesą matytų iškūnijusi ir Apsireiškusią.

-akp-

Pirmas kartas su menu

Šiandien, kaip niekad, esame įgavę pui-kių formą ginti meną nuo klausimo, kurio persmelktos visos kitos gyvenimo sritys, – kokią naudą gausiu? Net ir pragmatiškoji Vakarų visuomenė nedrąsiai ieško praktiško meno pritaikymo, o menininko figūra taip ir liko visuomenės paribyje – nelabai suprastas aplinkinių, bet ir nelabai to siekiantis. Antai Marshelllo McLuhano sentencija: „Menininkas – tai asmuo, atrandantis tiltus tarp biologinių ir technologinių skirtumų.“ Maža? Tada Ezros Poundo: „Menininkas – tai rasės antena.“ Kad ir ką tai reikštų, svarbiausia – autoriteto galia nuraminti.

Lengva pasiklysti savokų ir klasifikacijų labirinte, greitai viską ir visus suskirstyti i kraštutinumus: „naudinga–nenaudinga“. Žmogų pirmyn varo nemaldomas noras gauti naudos iš visko, ką tik jis paliečia, ir tai nebūtinai materiali naudos forma. Išgyventa emocija taip pat gali teikti naudos. Šiuolaiki-néje visuomenėje, kai viskas išbandyta ir patirta, kai užmarštin nukeliauja pirmų kartų jaudulys, telieka tenkintis kasdienybės maratonu. Emocijos atbukusios ne tik nuo be-protiško informacijos kiekio, atakuojančio sąmonę ir pasąmonę, bet ir nuo išgyventų patyrimų. Pripratome verkti ir juoktis su se-rialų herojais, galime apkeliauti pusę pasau-lio nekritę savo kambario ribų, įlendame į moters, vyro, superherojaus arba monstruo kailį kompiuteriniame žaidime, kino filme ar skaitomame romanę. Vis labiau nyksta slenkstis tarp realybų, mažėja skirtis, kur baigiasi viena realybė, o kur prasideda kita. Realybų ribas dar galima atsekti pagal techninių priemonių įtraukimą į šias keliones, tačiau emociniu atžvilgiu realybės niekuo nebesiskiria. Džiaugsmas, liūdesys, pradžia-sma skausmas išgyvenami taip pat stipriai kaip ir pagrindinė realybė. Kita vertus, ar ne to į fikcines realybes ir nuklystame – išgyventi emociją? Jausmai jose pateikiami labai koncentruotai, smūgiais, todėl ir išgyvenami stipriai, bet trumpai, greitai užleidžiant vietą kitoms emocijoms. Su kino fil-mų atsiradimu pasikeitė pasaule supratimai. Anksčiau kasdienybėje daug kas infor-macijos sraute likdavo nepastebėta, o filmas, tiksliau – montažas išryškino smulkias de-tales ir privertė žiūrovą jas analizuoti. Kino filme gauname milžinišką informacijos kon-centratą, suderinama muzika ir vaizdas, tai didina įtampa, gali pravirkdyti arba sukelti juoką. Pateikiamos optimalios aplinkybės norimai reakcijai sužadinti. Tikrame gyvenime tokius koncentruotus situacijų nepasitaiko, todėl realybė nubanksta prieš kino sukeliamus išpūdžius. Kaip teigė Walteris Benjaminas: „[...] naują greitų dirgiklių poreikių patenkino filmas. Formaliu filmo principu tapo percepcija šoko būdu.“ Vienos realybės jau akivaizdžiai nepakanka, esame susiskaidę į tūkstančius tapatybių, nugyvenę šimtus gyvenimų, retkarčiais tarp kelionių į kitas realybes sugrįždami į esamajį laiką. Kas gi gali mus dabar sujaudinti, kai tiek patirta ir išbandyta?

Net maištininkas Antoninas Artaud, ku-ris teigė, kad teatras nebegali būti vienoje gyvenimo pusėje, o žmogus – kitoje, būtų nustebintas to, kaip veikia realybų susijungimas. A. Artaud tikejosi, kad kuo arčiau fikcinė erdvė bus šalia realiosios – žiūrovas taps spektaklio dalimi, suabejos realybės ri-bomis, tuo didesnį emocinį šoką jis patirs. Neberasdamas ribos tarp realybės ir fikcijos (A. Artaud siekiamybė buvo sapno būsenos sukėlimas), jis išgyvens naujus patyrimus, nebežinos, ko tikėtis, todėl bus apimtas nuo-latiniškas atradimų būsenos. Tačiau šis tragiškas teatro Poetas nenumatė, kad „žiūrovų“ šioje realybėje iš viso nebeliks, vietoj jų atsi-ras „veikėjai“. Pasitenkinimas stebint spek-

taklį, kino filmą ar skaitant knygą, seniau prilygęs slaptam žvalgymuisi pro rako sky-lutę, nustojo savo galios. Neužtenka tik pa-syviai žiūrėti, norisi dalyvauti, aktyviai veikti. Šiam norui patenkinti kuriamos ir kino teatruose pritaikomos 3D technologijos, į rinką leidžiamos vis nauji kompiuteriniai žaidimai, kuriuose saviraiškos galimybės – be-ribės. Taip sulaužomos ribos tarp realybų, atskiratoma pasyvaus stebėtojo vaidmens ir žengiamą į aktyvių veiksmų teritoriją. Ir nors A. Artaud laukė realybų susiliejimo kaip visiškai naujos žiūrovo patirties, emocijų sprogimo, jis negalėjo nuspėti, kad per-žengtas realybų slenkstis sukelia tokį patį spliną ir nuobodulį, su kuriuo jis taip kovojo. Viso to kaltininkė yra nenurimstanti žmo-gaus prigimtis. Kad išliktu, žmogui buvo duotas galingas įrankis – sugebėjimas prisitaikyti, kuris skatino tobulėti, nekartoti klaidų. Nuolatinis judėjimas pirmyn įrašytas kraujuje kaip esminis išlikimo principas. Tačiau, itin greitai prisitaikydami prie aplinkybių, praradome patirties džiaugsmą. Per-žengtas realybų slenkstis dabar mums reiš-kia tą patį, ką tradicinio teatro spektaklio atlilikimas A. Artaud – visiškai nieko. Nes tai, kas kartą išbandyta ir suvokta, antrą kartą nesukelia tokio emocinio efekto, o trečią kartą tampa rutina. „Pirmo karto“ sindromas galioja visur, kur šeimininkauja sąmonė – negailestinga patyrimų fiksuoja ir prisitaikymo meistrė.

Iki šiol diskutuojama dėl to, kokia yra meno paskirtis. Kaip vienas iš variantų pa-teikiama didaktinė funkcija: menas turi mo-kyti, vaizduoti kiekvieno asmens siekiamybę. Tai irgi paaiškinama noru gauti naudos – stebėdami meną matome idealą, tobulėjimo gaires, siekiame keistis, trokštame jam prilygti. Meno kūrinys tampa paspirtimi to-bulinti esamą realybę, o ne žengti į kitą. Skatina imtis veiksmų, įkvėpia pasikeisti. Tačiau vis dažniau paburbama, kad šiuolaikinis menas nemoko, jo neįmanoma supras-ti. Eilėraščiai neberimuojami Salomėjos Nėries ir Maironio stiliumi, paveiksluose vaizduojamos spalvinės abstraktybės, o muzikoje nebeliko žodžių. Taip yra dėl to, kad šiuolaikinį meną kuria informacijos persisitinės šiuolaikinės žmogus. Jo kuriamas menas nebéra mokomosios informacijos pateikimo forma.

Šiuolaikiéné visuomenėje žmogus yra atakuojamas informacijos. Jis turi nuo jos gintis, daryti atrankas, nes informacija leng-vai pasiekiamas ir perteklinė. Problema – ne anksčiau vyraves informacijos stygius, bet nesugebėjimas valdyti informacijos pertekliaus ir nebežinojimas, ko norėti, – viskas pasiekiamas, nebéra ribų. Todėl vėl pradedama ieškoti, kas galėtų būti iki galo nepasiekiama, nesuvokiamas, nekontroluojamas są-monės. Ir čia prisimenamas menas – amžina, neišsemiamas paslaptis. Nepavalodus sąmonė, kuri tėra tik įrankis mūsų aplinkai su-vokti. Meną atpažiustum iš mūsų nesugebė-jimo iki galo iškodoti pateikiamą informa-ciją. Sąmonė stengiasi rasti loginę seką, at-pažinimą, galiausiai – kokią meno kūrinio pagrindinę mintį, kuri jų paaškintų. Tačiau meno kūrinio pamatas yra emocija, ne min-tis. Šalutinė informacija (tema, vizualūs sprendimai) kūrinyje pateikiamas kaip emo-cijos aplinkybė. Sąmonė prasilenkia su meno kūriniu, ieško jo aplinkybių, bet ne esmės.

Sąmonė neleidžia patirti nieko naujo, ji tartum auklę, kuri nuolatos stebi, kad nei-šeitume iš jau pažintos žaidimų aikštelės ri-bų. Sigmundas Freudas teigė, kad sąmonė veikia kaip apsauga nuo dirgiklių. Juos fik-suoją patirtis, taip mažėja tikimybė, kad pa-tirsime šoką, susidūrė su nepažystama situacija. Pasiruošimas šokui yra pagrindinė są-

monės užduotis, ir jeigu ji atliekama puikiai – su juo nesusiduriame. Trauminis šokas yra dirgiklių apsaugos pralaužimas, situacija, kuriai sąmonė dar nebuvo parengusi „nor-minės“ reakcijos. Tačiau būtent tokį sau-gių ribų užliūlioti tapome automatizuotais mechanizmiais, kurie elgiasi pagal iš anksto numatytas programas „kaip reikia reaguoti situacijoje x, ką daryti situacijoje y“. Nu-o-latinis situacijų kartojimas ne tik tikrame gyvenime, bet ir stebint filmus, kitus žmo-nes, žaidžiant kompiuterinius žaidimus, net sapnuojant priverčia sąmonę stabarėti, ne-beiškoma originalių netikėtos situacijos sprendimo variantų, todėl išsigali stereotipi-niai elgesio modeliai. Taip naikinamas gali-mas šoko efektas, taip pat bukinamos emo-cijos, stengiamasi išlaikyti nuolatinį kom-forto pojūtį. Jau W. Benjamina užsiminė apie izoliuojantį ir mechanizuojantį kom-forto poveikį. Atsiskiria ma ne tik nuo aplinkinių žmonių, bet ir nuo savęs paties. Žmogus padalijamas į kūną, protą ir emocijas, todėl atsiranda susvetimėjimas. Sapnų ir realybės skirtumas tik dar labiau pabrėžia skirtį. Sapnuose nebegalime savęs kontro-liuoti, sąmonė nebeturi valdančios įtakos, todėl veikia esminiai instinktai, troškimai, nerealizuotos emocijos, pasiekiamas visiš-kas išsilaisvinimas.

Kaip ir bet kurių sistemų, mes bandome apeiti sąmonės numatytas saugumo ribas. Siekiame išgyventi emociją, o tai galime pa-tirti tik sukelę šoko būseną. Tai nėra taip pa-prasta padaryti, nes šokas kasdienybėje tapo norma. Jį sukelia situacijos, kurioms nesame pasiruošę, iš dalies tą paskatina ir netikėtu-mo motyvas. Visiškai kitokį šoką mums su-kelia meno kūrinys, nes prie jo neįmanoma prisitaikyti net ir daug kartų jų stebint. Emocija „apeina“ numatytas elgesio matricas, nes kūrinio neužbaigtumas, galutinis neišse-miamumas nuolat lieka aktualus ir dirginantis. Būtent paslapties motyvas, kurio nejma-noma išaiškinti, sutramdo sąmonę ir išlaivina emocijas. Jausmai užbaigiamė meno kū-rinį, užpildome jo tuščias vietas, kurios pa-liktos užbaigtis skaitytojui / žiūrovui.

Patirtis dvilypė – viena vertus, ji suteikia žinių vertinimui, kita vertus, naikina at-radimo malonumą. Kuo daugiau patirties išgyjame, tuo daugiau tikimės, plečiasi lū-kesčių horizontas. Dėl to, nebesugebėdami jo patenkinti, nuolat kartodami tą pačią pa-tirtį ir neradami jos plėtinį, išgyvename spliną – apatiją, neviltį, beviltiškumą. Taip patirtis žudo laimės jausmą. Ji tampa nar-kotiku, kurio net ir maža dozė iš pradžių pa-kylėja iki euforijos, tačiau ilgainiui jo norisi vis daugiau, didesnias kiekiai, nes nebe-sulaukiama norimo efekto. Sąmonė pri-pranta prie pirmo karto patirties sukelto šoko, todėl reikalauja tokios pačios reakcijos tēstinumo, nuolatinio stebinimo. Tačiau tolesnė patirtis, net ir tokio pat emocinio krū-vio kaip ir pirmojo, telieka pirmosios at-spindys. Reikalaujame vis aštresnių ir labiau sukrečiančių patyrimų, didesnių dozių. Nepavykus jų gauti, telieka sekinančios pa-ieškos, nes lūkesčio horizonto nebejmanoma sutraukti iki buvusio dydžio. Esame pa-smekti pasiekti savo patyrimų ribas, tik šiuolaikiéné, informacijos visuomenėje jas aptinkame labai ankst. Nuolatinė, pasikar-tojanti pirmoji patirtis lieka amžina trauka, noru, kurio neįmanoma iki galo išpildyti. Kuo dažniau šis noras išpildomas, tuo labiau nuo jo tolstama. Taip ir lieka neaišku, ar trokštame naujo, nepatirto potyrio, ar tie-siog ilgimės išgyventos pirmosios patirties. Tikimės nuostabos, sukrėtimo, išsiveržimo iš mechanisko gyvenimo modelio, paslap-ties apčiuopimo.

Ziaurumo teatro pradininkas A. Artaud

teigia: „Šiandien, kaip ir kadaise, minia gei-džia paslapties: ji tik nori suvokti dėsnius, kurių vardu įsiterpia likimas, ir galbūt įsiki-šimo paslaptį.“ Nejau paslapties troškimas tėra užslėptas noras gauti dar daugiau infor-macijos? Tiesa, ši informacija ne eilinė, vi-siems suvokiamą, bet neišsifruojama, sutei-kianti milžinišką pranašumą jos turėtojui. Tai žinios, dėl kurių reikia pasistengti, kovoti, ir tas ieškojimo kelias teikia didesnį malonumą nei atradimo džiaugsmas. Maty-dami iliuzionisto atliekamus triukus, galvo-jame: „Ar tai iš tiesų įmanoma? Juk mus kažkaip apgaudinė!“ Tačiau ar ieškome iliuzijos paslapties? Ar vis dėlto liekame toliau žavėtis? Norime tikėti tuo, ką matome, leidžiame mus apgauti. Kartais paslaptys būna netikros, jų sprendimas nėra užgintas ar užmaskuotas. Bet žmogus joms pasiduoda, neatrakina įminimo mišlės, nes nori pa-silkti dar neištirtos erdvės, nenori sugriauti auros ir užplūdusios emocijos. Paslaptys simbolizuoja vaikiškumą, kai pasaulis dar nepažintas, jo veikimo dėsniai neaiškūs ir kiekviena diena pilna atradimų. Tada visos galimybės beribės, nėra neatitaisomų spren-dimų. Galima aklai pasiduoti emocijoms, nes sąmonė dar tik kaupia informaciją apie aplinką, nekontroliuoja kiekvieno žingsnio. Vyrauja veiksmas, o ne mastymas, kiekvie-na diena išgyvenama kaip nuotykis, patiria-mas nuolatinis tobulėjimas. Nėra skirties tarp to, ką norima daryti, ir to, kas daroma. Socialinės normos, kurios suaugus riboja emocijas, dar nėra išpaustos sąmonėje, todėl žmogus laisvas išreiškti ir negatyvius, ir pozityvius savo jausmus. Kaip paslapties motyvas prikeliamas nesamoningas infantilumo noras. Galimybė džiaugtis nekontro-liuojama situacija, nusimesti atsakomybės naštą ir atgaivinti emocijas, kurias nuosek-liai ir skrupulingai žudo sąmonė. Slapta pa-slapties palaikoma viltis, kad dar neužaug-me, kad keliai atviri ir viskas tik prasideda.

Mūsų „informacijos“ visuomenėje, kur kiekvieną faktą galima patikrinti per šešias-dešimt sekundžių, mes jaučiame ši netikru-mo trūkumą. Išbandę materialių dalykų tei-kiamus malonumus, visažinystės pranašumus, trokštame paslapties. Informacija yra galia ir kiekvienas gali ją kontroliuoti kaip tinkamas, tačiau ši visagalybė pavertė žmo-nes splino įkaitais. Suvokimas, kad situaci-ja kontroliuojama dvidešimt keturias valan-das per parą, sukelia paniką ir nesamoningą norą atsikratyti šios galios. Nes būdami sa-vo pačių viešpačiais sustojame arba judame pirmyn mechaniskais žingsniais, nepalik-dam proges atsikritinumui. Informacijos pertekliaus ir jos valdymo sukeltas asmeni-nis automatizmas skatina ieškoti kito kra-štutinumo – visiško nestabilumo. Taip žen-giama į emocijų sritį, vienintelę iki šiol iš kontrolės išsprūstančią teritoriją. O jai vis dar atstovauja menas.

Kartais klaidingai manoma, kad meną reikia suvokti, tačiau jis juk skirtas pajauasti, išgyventi. Abstrakcijos, beprasmiai įvaiz-džiai, nepaiškinami muzikos ritmai žadina emocijas, provokuoja jausti. Nuolat protau-ti išmokyta sąmonė sunkiai pasiduoda pro-vokacijoms, logiškai nepaiškinami kūri-niai ją atakuoją alogizmą. Kai sąmonė ne-besugeba išnarplioti meno kūrinio kodo, paliečiamas emocinės lygmuo. Vėl sukelia-mi tie jausmai, kurie per ilgą laiką įvairiu realybų jau buvo atbukinti. Išgyvenamas emocinis „pirmo karto“ efektas. Dirginami jutimo organai, situacija nekontroliuojama, atskiratoma visagalybės iliuzijos, patiria-mas malonumas.

Nukelta į p. 9

STEVEN JESSE BERNSTEIN

Veidas

Stevenas Jesse'as Bernsteinas (1950–1991) – rašytojas, Amerikos žydas, artimas Williamo S. Burroughso bičiūlis. Išgarsėjo savo atliekamais performansais ir aštriais, nevaržomais pogrindžio tekstais, kalbėjusiais apie fizinius ir psichologinius skausmus. 1991 m. spalio 22 d. rašytojas kovojo savo gyvenimą persidurdamas gerklę.

Visi faktai šioje istorijoje yra pramanyti. Iš tikruju aš buvau gražus ir populiarus visą savo gyvenimą.

Kažkas visada buvo negerai mano veidui. „Pažvelk į veidrodį, Stivi“, – sakė mama, laikydama mane taip, kad galėčiau matyt savo veidą. „Matai? Cia Stivis.“ Mažos atskišios ausys. Tai buvo pirmas dalykas, kurį pastebėjau. Dvi ausys. Ir nors plaukai buvo sulaižyti su didžiu rūpesciu ir sušukuoti tvarkingai, kaip eilinio berniuko, kelios plonos sruogos išsišovė. Garbanoti plaukai... eeeeech. Nosis – pilkas sustingusio statybinio glaisto gumulas. Ar policija jau buvo prie manęs prisikasusi? Ne, aš toks gimiau. Dvejų mano veidas jau atrodė kaip kalinio. Bet akys ir smakras buvo dailūs. Dailūs.

Būdamas ketverių susirgau poliomielitu. Buvaus suparalyžiuotas nuo kaklo iki kojų, vos galėjau pasukti galvą. Mano kūnas sunyko. Nemačiau savo veido, iki man sukako penkeri su puse. Mano skruostai įdubo. Jaunos mirties veidas: ištempusi, kaulėta, lygi kakta, smakras sužiedėjęs – it sostingusis lelija. Akys spindėjo žalių figų spalva. Pravėriau burną: krauju permirkęs paukščio lizdas, kuriame – užmušta motina ir jos vaikai, palikti mirti neperėtuose kiaušiniuose. Burna, pilna mėsos ir plunksnų, ir mažyčių baltų karsteilių. Storas rausvas kirminas išsirangė iš žaizdos mano veide. Aš žiūrėjau į savo liežuvį, judantį veidrody, pakerėtas.

Raudona buvo mano mėgstamiausia spalva. Aš paėmiau motinos raudono lūpdažio tūtelę ir pripliešiau didžiulių X ant visų savo tėčio vizitinių kortelių. Mano tėvas man stipriai vožė į veidą. Visada norejau raudono veido ir juodų plaukų. Lygiu juodų plaukų, raudono veido. Vietoj to turėjau garbanotus pelēs plaukus ir pablukus rausvą veidą. Su galvojau susipažauti savo veidą skustuvu ir išsitepti plaukus batų tepalu, nusirėžti ausis. Nuėjau į vonią ir pažvelgiau veidrodin, kraujas patetiškai varvėjo mažyčiai lašais. Aš verkiau.

Būdamas šešerių gavaus akinius. Akinių kojelės dar labiau pastumė mano ausis, priversdamas jas pabrinkt ir skausmingai parausti. Kiti vaikai tyčiojosi iš manęs. Aš taip pat buvau pats liesiausias vaikas visoje mokykloje. Vaikščiojau nuo poliomielito užsirietusiais pirštais ir turėjau nešioti didžiulius išsipūtusius ortopedinius batus. Mano vei-

das atspindėjo mano savimonę ir gėdą, tikriausiai net ir man miegant. Visus savo mokyklos metus buvau vienas bjaurių vaikų. Motina man nupirkо stilingus akinius juodais raginių rėmeliais. Jie tik išryškino mano blyškumą. Kitų vaikų veidai vasarą įrusdavo; manasis atrodė kaip pigi pūslėta rožinės gumos kaukė iš pokštų parduotuvės.

Penkoje klaseje pasipiršau merginai vardu Denisė Džonson priešpiečių aikštéléje. Iš dangaus lijo baltais kirų ir balandžių šūdū lašais. Denisė sakė norinti, kad pasipirščiau, kaip pridera, tarp sporto salės ir valgyklos, po pamokų. Susitvarkiau savo eilinio berniuko šukuoseną ir nusiblizginiau savo naujoviškūs akinius. Po trijų dešimt susitikau su Denise tarp dviejų pastatų. Aš visas virpėjau, mano burna buvo sausa ir atsidavė nemusakomu kvapu Atsiklapiu ant šūdais nutaškyto asfalto priešais panelę Džonson. Mano burna buvo kaip tik jos kirkšnių lygyje. Pažvelgiau aukštyn į jos dailių įrudusų veidą ir ilgus, lygius juodus plaukus, ji pažvelgė žemyn į mano drėgnus skruostus ir švelniai nusisypsojo. „Denise, tu esi pati gražiausia, protinėjusia mergina visoje mokykloje. Ar tekési už manęs?“

Mano žarnos trynėsi viena į kitą man tariant žodžius. Mano veidas buvo perbales ir kvailas. Jaučiau savo akių obuolius virstant iš akiduočių ir skausmų keliuose. „Cha cha cha cha! Tu per bjaurus. Tu atrodai taip, tarsi būtum išplaktas bjaurių lazdele. Cha cha cha cha cha!“ Jos veido išraiška pradėjo priminti pašaipų urzgimą. Miglotas, melsvos gėdos spurgos išniro man prieš akis. Staiga pulkas prunkščiančių berniukų ir mergaičių iššoko iš už valgyklos kampo. Jie apsupo mus, juokdamiesi ir švildami. Aš atsistojau svirduliuodamas, gnužulas mano gerklę, mano šiknaskylė stipriai susitraukusi. Denisė prisidėjo prie čiauskiančių negailestingų vaikų. Ji atsistojo greta Rudžio Štoltso, gražiausio, paties populiariausio vaikino visoje mokykloje. Jie laikėsi susikibę rankomis. „Apsipisk, Žydaškin ni Bern-subine!“ – ištarė Rudis. Sava didelėmis gremėdžiškomis rankomis užsidengiau veidą. Meliono žievę kliudė mano ausį. Girdėjau nutolstant vaikus, prunkščiančius ir kvatojančius. Kai patraukiau rankas nuo veido, buvau vieinas. Ant mano odinio švarko tijojo plonas baltais žalsvas kito šūdas. Namo parėjau supančiotas grandinėmis.

Galop dėl savo veido mečiau mokyklą aštuntoje klaseje. Leidau dienas besislėpdamas tamsiame drėgname garaže, atlikinėdamas cheminius eksperimentus ir užsirašinėdamas slaptus kodus. Kartais ištykindavau pro šonines duris, nueidavau iki artimiausio kanalizacijos šulinio, išlisdavau į jį ir klaidžiodavau painiais požeminiais Los Andželė tuneliais. Juose knibždėdavo juodųjų našlių ir žiurkių. Aš išsivaizdavau save mirusį nuo vorų igėlimu, savo veidą, sugraužtant žiurkių. Šis vaizdas man suteikė mišlingą paguodos jausmą.

Niekas ten, po žeme, manęs nebūtu galėjęs surasti, o jei ir būtų suradęs, aš jau nebeturėjau veido.

Mano motina nusitempė mane pas psichiatrus. Jie nutarė, kad aš esu labai sutrikęs jaunuolis. Ėmiau nešioti raudoną megztinį su gobtuvu, jo gumeles suveržiau taip stipriai, kad liko tik mažytė skylė, tartum įtempus analinį sutraukiamajį raumenį, mano akims. Ant raudono gobtuvu mūvėjau juodą vabalo peruką. Valgydavau savo maistą vienas garaže. Mano motina kartais stovėdavo tarpdury verkdama. Galiausiai pagrasinau perpjausias jai gerklę mėsininko peiliu ir išsitepliosias jos krauju sau veidą, jei ji neatapsis nuo manęs. Užsipliu pinta juodo lako sau ant galvos ir buvau priverstas nusiskusti viršugalvi. Nesimaudžiau ir nekeičiau drabužių mėnesiais. Gydytojai manė, kad mane reikėtų paguldyti ligoninėn. Mano motina pasiraše kelis dokumentus. Įvyko trumpas teismo nuosprendžio išklausymas: buvau paskelbtas psichiškai nesveiku, o mane suimiti buvo pavesta Kalifornijos valstijai. Beveik plika galva, isteriškai kvatomas, kliedintis, buvau surakintas antrankiais ir šerifo departamento pareigūnų pristatytas į siaubingą valstybinę ligoninę Kalifornijoje. Ten aš atradau, jog yra žmonių žymiai bjauresniais veidais nei mano. Kai kurie šių žmonių buvo tokie siaubingi, kad negalėjau pažvelgt į juos nejausdamas šleikštulio. Po kelių mėnesių, kad ir kaip bebūtų, prie jų pripratau. Tačiau vis tiek negalėjau susitaikyti su savo paties baisiu veidu. Gydytojai paskyrė man vaistų, jie kalbėjo su manimi. Tai nedavė jokios naudos.

Šeši mėnesiai buvo ilgiausia, kiek jie mane galėjo laikytis legaliai. Buvau paleistas ir iškart išėjau į gatves. Susidėjau su pedikais dadaistais, kurie netikėjo veidais. Išbandžiau makiažą, mėginau tapti moterimi, išsitiesinau plaukus ir nusidažiau juos juodai, užsigobiau vienuolio gobtuvą, kad viskas, ką galėčiau matyti, būtų šaligtavis, ir kad niekas išvis nematyti manęs. Niekada negrijau namo. Niekada negrįžau į mokyklą. Niekada nebepamačiau Denisės Džonson ar Rudžio Štoltso.

Dėl savo veido ir dėl nesėkmės nusistatymo jo atžvilgiu turėjau būt uždarytas keliolika kartų. Tapau narkomanu, alkoholiku ir nusikalteliu. Kai susiriu plaukus, mūvui baltą popierinę kaukę su skylėmis akims. Skutuosi elektriniu skustuvu, be veidrodžio, kaip aklasis. Jūs jau pamatėte manęs daugiau, nei aš kada nors pamatysi savęs. Tikiuosi, kad nesate išgaudinti ir įžeisti mano veido taip kaip aš. „Pažvelk į veidrodį, Stivi! Matai? Cia Stivis!“ – stoviu kartais slapčiomis, žiūrėdamas. Kažkas visada bus negerai mano veidui.

*Versta iš garso albumo „Prison“ (Sub Pop Records, 1992)
Vertė Jurgis Viningas*

You are lying. I don't believe you

Atkelta iš p. 3

– ...simpatijų prizas, Indijos festivalis...

– Vytautas Žalakevičius sakė, kad ne reikia pamiršti, jog dažnai į kiną žmonės atėina norėdami pasislėpti nuo lietaus.

Jei rimčiau, galvoju, kad lankomas filmas nėra nei vertingesnis, nei nevertingesnis. Nors skiriasi uždirbamais pinigais, nors nuo to ir priklauso, kaip pasisukus tavo likimas.

Žinai, prisimenu Yasujiro Ozu filmus, kai iš vakaro pažiūri, o ryte pabundi apimtas vis dar tos pačios jų nuotaikos. Arba Ermanno Olmi retrospekyva Vilniuje. Eini po filmo namo, ir viskas gražėja. Balos gražėnės. Viskas ryšku. O nieko filme nebuvo stebuklingo. V. V. Landsbergio filme apie Vilių Orvidą yra tokia mintis, skambinu draugui, kad tiksliai ją man nurašytu. Orvidas sėdi ir sako: menas turi išlaisvinti žmogų, ne pavergti, o išlaisvinti. Pavergti – supurti, sukrėsti – tai vienas būdas, išlaisvinti – kitas. Nesakau, kad man tai pavyks ta, bet tokia būtų siekiamybė.

Mane nuo pat pradžių nervino savimi pasitikintis žinojimas, kaip reikia daryti filmą. Mene žinai visus komponentus, visas spalvas, bet kas iš to išeis, nežinai, ir kai baigi, nežinai, kas išėjo.

– Ar tapatiniesi su čekų kino mokykla?
Mokeisi kino režisūros FAMU, Prahoj.

– Ne, nesitapatinu... Mokiausi FAMU, užsieniečių programoje. Mano mokytojas buvo Bosnijos serbas Miroslavas Mandičius. Su juo tapatinuoši. Per pirmą susitikimą jis žiauriai mane išgąsdino. Juodi gaurai piestu, balsas grėsminges, pats didelis, pasilenka virš stalo: „Do you speak English? Can you write?“ Ir dar ranka rašo ore, lyg nesuprasčiau, ko jis klausia. Gyvent nebuvo kur, lagaminas ambasadoj paliktas. Galvoju – važiuoju namo, viskas. Na, bet kadaangi vis tiek reikia save drąsinti, pavaikščiojau po Praha, įkvėpiau oro ir nuėjau antra kartą. Viskas dėliojosi geriau. Davė pirmą užduotį, tokią paprastą. Perskaito jis mano darbą ir klausinėja: „It's winter and it's snowing... And what?“ Aš tik susvyruso. Jis: „We like it, help us“ – „Paaškink, kas čia yra, ką norėjai pasakyti.“ Tas „we like it“... Įstigo ir tai, ką sakė vienam čekui, labai turtingų tėvų vaikui (paskui jis kažkur dinga). Šis neva parašė darbą, bet pamiršo išisspausdinti. Žinai, serbas, ten karas, o čia kažką „trina“. Mandičius sėdėjo, klausėsi jo ir: „You are lying. I don't believe you.“

Tas yra blogai, bet jam mano darbai patikdavo. Dabar galvoju, kad gal tai buvo wrong choice... bet visada renkiesi žmogų, su kuriuo, atrodo, geriau susikalbési, gal yra taktika rinktis tą, su kuriuo blogiau susikalbi, kuris tave visą laiką kankina. Kai ne kankina, baigiasi kaip man. Visa tai pereina į draugystę. Pasiilgsti. Jei tik susitinki, vis-

kas kaip vakar. Skridom su Teresa į Vengriją per Praha. Aš parašiau: būsiu Prahoj, jei nieko neveiki, nuo valandos būsim oro uoste. Bet jis nieko neatrašė. Kai jau buvom Vengrijoj, skambina: „Hello, I got your e-mail. Come.“ Sakau – skrydis atgal per Škotiją. „Dovile, change the ticket“, – toks juodas spaudimas, sėsk į traukinį Budapeštą–Praha. Teresa viena išskrido. Aš sėdau į traukinį. Pasitinka, žiūriu – kažkoks mažesnis arba aš paaugus.

Būdavo, matai, bėga toks žmogus-kalnas sunkiu žingsniu per Praha alėja pas kažkokį studentą pažiūrėti dešimties minučių, ne, trijų minučių jo darbelio. Visiems Miroslavo durys būdavo atidarytos. Turėjo jis kažką lyg pažeisto žmogaus, skyrėsi nuo kitų. „You are lying. I don't believe you.“ Rėžti galėjo tiesiai. Per egzaminą kartą atsiduso, bet taip giliai, visi numirė, bijojo savo darbus rodyti. Man jis yra kriterijus. Kai rašiau scenarijų, kalbėjomės, sakau, man siūlo įdėti dėl žmonių kažką – myli, nekenčia, nušauna. Jis: „It would be then too commercial, you know. Who told you that?“ Ir viskas subliūkšta.

Žmoniškumo ir kino mokyklos etalonas. Aš galvodavau – tokia norėčiau būt, bet darbar, kai pagalvoju, tai jam truputį liūdina. Nepasiteisina gyvenime. Nekaip sekasi...

– Kas tas kažkas? Komercinė sékmė? Bet jis gali pasakyti: „You are lying.“ Ar to mažai?

– Nežinau, aš negaliu identifikuoti, kas turi būti.

Jis išvyko iš Jugoslavijos, prasidėjus karui. Prieš tai jie trise, rodos, buvo pastatę kultinį visų Jugoslavijoje atmintinai žinotą serialą „Top lista nadrealista“. Buvo pusė žingsnių nuo Kusturicos. Baigė Kolumbijos universitetą Niujorke, įsteigė kino mokyklą Sarajeve, ir karas... Sako, lig šiol jie nesusitikinėja, kad nekalbėtų apie karą. Jo Niujorko dėstytojai sakė: „He was the most handsome boy in New York.“ Grįžtu į Prahad, ir sakau: „Žinai, ką apie tave sneka? Sako, kad tu buvai gražiausias bičias Niujorke.“ O jis: „And you didn't believe it, ha-ha.“

Nesenai susitikau Steveną, jis dabar Reikjavike atidarė Islandų kino akademiją...

– ...kurso draugas?

– ...beveik, aš atvažiau į Prahad, jis jau mokėsi.

Susitinkti Niujorke po dvejų metų, Stevenas sako: žinai, mačiau Miroslavą praeitais metais, buvo kažkoks nusiminęs. Žmonės nerimauna, nes jis prieš metus matė nusiminus. Mūsų visų susitikimuose didžiulis laiko procentas yra skirtas jam.

Bekompromisių dalykų matas. Kur, tau atrodo, jau ir galėtų būti kompromisas, jam tai net nesuprantama. Aš juo pasitikrindau netiesioginiu būdu: pagalvoju, ką jis man sakyta, ir viskas atsistoja į vietas. Bet nežinau, kas čia laimi mūši.

Parengė Giedrė Šmitienė

Mažas vyros

Vieną eilinę dieną, tiksliau – pavakarę, jūs išsiplėsite iš namų, palikdamas paskui save į kometas uodegą panašų laikinai sustankėjusį anglies dvideginio punktyrą. Jį užuodžia jūsų kaimyno šuo ir kaimyno kaimynės kalė su prie žemės artėjančiu riebalų hamaku papilvėje.

Tačiau jums tai mažai rūpi.

Pagaliau ištrūkės turite tikslą įsesti į traukinį ir judėti sparčiau, nei galėtumėte dėl savo kūno prigimties.

Net jeigu jums nepavyktu pasiekti stoties, jūsų kelionę pėsčiomis pašventintų kelionės vizija.

Dieną, kuri jums padeda įsibėgti, tiksliausiai būtų galima pavadinti mažą, prisiminius, kad didelių dienų pasitaiko vis rečiau.

Laikui bėgant dienas gaubiančios plėvės praranda kokybę. Kuriai nors iš dienų pradėjus viltingai plėstis, jos dangalas ištrūksta, ir dienos turinys išsilieja laukan, prarasdamas formą ir apimtis tuo pat metu.

Vakarykštio maisto likučių ir aštrus rytinio šlapimo kvapas – bemaž viskas, kas primena buvusias kai kurių dienų didumo ambicijas.

Taigi dieną, kurią jums primintų nebent patamsėjės sviestas ar pritemės unitazo pariršiaus dangus, tikriausiai derėtų vadinti maža.

Vis dėlto miestas, iš kurio pradedate savo kelionę, iš tiesų mažas. Tai patvirtina ne vien tik jo gyventojų skaičius, bet ir mažumo daugiskaitą įvardijantis pavadinimas Mažeikiai. Šis savo ruožtu prisededa, kad mažų dienų tikimybė dar labiau išaugtų.

Gerai pagalvojus, didelė mažų dienų tikimybė, šis grakštus žodžių kvartetas, skamba bemaž pakiliai, ir tokai skimbėlėjimas pajėgtų praskaidrinti neišspildžiusias svajones apie didelę dieną. Matyt, ir praskaidrina. Nes štai jūs, visiškai patenkintas mažu miestu ir maža diena, beveik džiūgaudamas, kad jus ištiko maži reikalai, sparčiai nužingsnuojate paskutinius šimtą metrų, grakščiai išneriate iš savo iškvėpto garo apykalės ir pakiliai įkaitęs ilipate į traukinį.

Didžiuojatės, kad turite dėl ko žengti žingsnį, galite įvardyti savo mažą reikalą nesigėdydamas, kad ir garsiai, kad ir iš aukšto, nes jis suteikė jums galimybę išsigindinti, taigi mestelėjo į jūsų kūno ugniauką gyvybės.

Ir visiškai nesvarbu, kad jus gabensiantis traukinys mažas ir kad jis labiau primeina didijį autobusą ar tramvajų nei traukinį.

Gyvybės teikiantys maži reikalai turi ne išsky suvokiamos didybės.

Traukinyje, kuriame visada mažai keleivių, vienintelio vagono pirmagalyje į jūs atsigrežia net du traukinio palydovai, ir tai galėtų mažumėlę nustebinti bet ką. Tačiau jūs, vedamas vidinio saiko ir logikos, tvirtai, tarsi nuostaba jums būtų svetima, prieinante prie vyro, kuris mažesnis.

Teisingiau pasakius, jis yra mažiausias iš visų jūsų matytų geležinkelio tarnautojų.

Toks mažas, kad nesuklysite manydamas, jog šis mažumas pasiekės tam tikrą pagarbos vertą kitoniškumo kiekybę. Jeigu jums reikėtų patvirtinimo ar analogijos, tegul jūsų reginių lauke šmēsteli užuominia apie japonišką miniatiūrą.

Šioji traukinyje eksponuojama mažomo kiekybė turėtų atsiduoti kokiu nors prakilniu kvapu, kurį užuostumėte, jei nesiratumėte sloga arba jeigu įkvėptumėte laisviau ir giliau.

Vytauto Suslavičiaus nuotrauka

Tačiau jūs jau paveikė išskirtinis vyro miniatiūrišumas, tapęs visa sustiprinančiu, nušviečiančiu ir visa užbaigiančiu kirčio ženklu. Todėl jūs sulaikėte kvėpavimą, tarsi jums kas būtų šmaikšciai sukirtęs per begediškai blyškius plikus pakinklius. Tuo pat metu išpučiate iš plačių ne viskų, ką įkvėpęs, ir dėl to nebegalite įkvėpti tiek daug, kiek išpratęs.

Krūtinėje jaučiate kažką panašaus į balioną, o gal įkvėpimą. Dėl šios priežasties paskutinį mažą žingsnelį iki mažo vyro žengiate lyg poetas; tai todėl, kad nuo sustrukusio kvėpavimo jaučiatės šiek tiek pridusės ir svaigtelėjės. Galbūt netgi kvaištelėjės, nes vagono lempu atšvaitai lango stikle virš sėdinčio mažo vyro jums regisi nelyginant ore kabaničią aureolių girlianda.

Vyras po šiuo karališku šviesų vėriniu sėdi tiesia nugara, tai skelbia jo pastangas būti didesniams, tuo pat metu nebyliai teisnantis ir išsignant savo paties valios bei iniciatyvos: „Juk matote, mano darbas darbar sėdimas, todėl esu priverstas į jus žvelgti iš apačios.“

Jums sėdint ūgis nevaidina didesnio vaidmens ir jū verta nutylėti net mintyse. Galima netgi kraipyti galvą. Nors jums kryptelėjus viršutinius jūsų kūno taškas nustumiamas į žemesnį lygį, o šviesi jūsų aureolė netenka pusiausvyros. Dėl dvasinės prigimties ji greičiausiai nenukrinta, o vis dėlto nustoja būti panaši į dvasinę ir labiau primena kokį nors kreivą šviesos atšvaitą.

Įsitikinate tuo, kai mažasis traukinio palydovas pakreipia galvą ir klausia, kur važiuosite. Jo aureolės vėl tampa paprasčiaus lango pavidala, mažas vyros akimoju nebetenka šventumo ženklo, ir dėkuidie: pagaliau imate išprastai ir tolygiai kvėpuoti.

Kai ramiai ištarate miesto, kurį norite pasiekti, vardą, jaučiatės ištrūkės iš mirtį nešančio įkvėpimo, kuris késinosi jus užsmaugti. Vaizduojatės iškvėptas iš kažkokiu didelių, grėsmingų plaučių. Akimirkai prablaivėjate.

Tačiau blaivus ir guvus (nors ir šiek tiek nejučia palinkęs) jaučiatės jūs, bet po jumis lyg po išlenkta medžio šaka sėdinčiam tiesiastuburiui taip neatrodo. Jo ranka lyg magnetas pritraukia banknotą iš jūsų atversto delno, o buki ir švelnūs nagai tarytum paukštis įsitaiso jūsų delno lizde.

istoriją, praeities pamokas, klaidas ir laimėjimus.

Jus bemaž pykina, tačiau jums nejauku ir gėda net pačiam sau pripažinti, kad ryškioje ir beveik šventiškoje vagono lempucių šviesoje jus išnieokino tokis mažas vyros.

„Galbūt mažo vyro smurtas tokis mažas, kad galėtume jį vadinti nereikšmingu?“ – kartu su užvestu traukinio motoro garsu sukasi jūsų galvoje.

– Matau, kad susitikę nebuvome, – susstabdo ši bevaisi sukimasi mažas vyros, ištraukdamas iš jūsų delno savo kumščio kiaušinį su embriono pavidala įgavusia moneta.

– Gal ir buvome, tačiau nevertėtū šitaip mažinti legalių keleivių skaičiaus. Vieną dieną šio maršruto gali nelikti, – sakote jūs visiškai be reikalo, ir jūsų žodžiai nuvarava lyg raudonos sultys iš perpildytos stiklinės. Pasiduodate kalbos gundymams, o juk pukiai žinote, kad dienos yra apgaubtos silpnute ir greitai trūkinėjančia plėve ir jose negali tilpti žodžių daugiau, nei būtina.

Dabar, kai pajutote beformiškumo grėsmę, įmanytumėte tas žodžių sultis išlakti kad ir iš kiaulės pėdos ar susiurbti jas šnervėmis, tačiau per vėlu.

O juk galėjo būti, kad mažo vyro kitoniškumas, jo prievertaujantis balsytis, manipuliacijos mažomis rankutėmis ir kiti nelegalūs veiksmai niekam neklidė, neužėmė daug vietos, buvo nekalti ir dekoratyviniai. Tereikėjo visa tai tinkamai įvertinti ir įvardyti. Nevadinti to pasikartojančia klaida, virusu ar linksmu pelēsiniu grybuku, kuris verčia sutrikti ar net pasiduoti.

Žinoma, tokis išlieka ir plečiasi lengvai, išgyvena net pats to nenorėdamas, kaip ir dera mažam. Pralenda su visomis savo išimtimis ir nelegalumais pro adatos ausi, cypdamas. Mat kartais mažumas tėra kitoniškumo forma, kuri turi teisę daugintis, o jos prigimtis reikalaute reikalauja dauginti taisyklių pažeidimus. Toks yra mutacijos ir kitoniškumo kelias, kitos rūšies buvimo būdas.

Kažkas privalo būti mažas, kad jo nesugautų bent jau iš pasibaurėjimo. Ir kuo labiau jūs jo gailitės ar juo bjauritės, kuo mažiau jū vertinate rimtai, tuo lengviau jam laužyti taisyklię, kaišioti savo drėgną rankelę ir cypsėti, kur pakliūva.

Staiga suvokiate, kad galėjote mažą vyra priskirti kitai rūšiai ir šitaip išsilaisvinti aukštai pakelta galva.

Tačiau dabar jau per vėlu. Per toli nuėjote. Dabar jau esate prieš savo paties valią tikras, kad jei šis mažavyris, šis traukinio palydovas, pasiūlytų jums arbato, tai manytumėte, kad jums siūlomos arbatžolių porcijos dalis – be abejonių – jau buvo nusėdusi kažkieno švelniai įspievartautame – baltame, gelsvame ar rausvame – delne.

Būtumėte įsitikinęs, kad vitaminingos arbato dulkės tikrai apvaisino kažkieno nekaltą samonę panašiai, kaip vyro mažumas užkrėtę jūsų vidutiniškumą.

Ir dabar jums gėda savo nuogą balto delno. Gėda amžinai ir beveik didingai.

O vakarais, atėjus laikui uždaryti langines ir užtraukti užuolaidas, mažas vyros apeina prabėgusios mažos dienos valdas, paglosto jos sutvirtėjusių plėvelę ir spygauja iš pasitenkinimo.

SARA POISSON

ALMA RIEBŽDAITĖ

Demobilizacija

*dieną, kai daiktų neištinka
erekcija*

jau seniai nebuvu tiek
tuščumas,
kai daiktai nustoja geist tavęs
ir nebeliečia,
guli ant stalos nuleidę galvas ir trimituoja
apie savo nereikalingumą,
dosnai žarsto priekaištus
rankoms popieriai,
paskendę savo
apatijoje.

kartais sunku būna sugrižt
iš čia valandas, i minutes dabar,
kai visa esi nusėdus nemiegotos
nakties guoly,
išsibarsčiusi tiktai artejime,
kad ir kaip stengtumeis,
kad ir kiek sėmonę beitemptum –

tavo išgirtasis samoningumas sušnypštė
lyg ikaityta geležis, tavo mylimoji
materija ir giedžiamasis dvasingumas
išnyko

neiš
sakomybės vakuumė.

kūnų aplipę nuobodulio
ir ilgesio angys
nuodija mano dieną,
užstoja saulę
iš šventą išsvajotosios kasdienybės
meką.

mane tik švelnumas nugali

visą dieną tylos taurę prie lūpų keliu,
susivijusi į kokoną,
niekaip negalėdama išsiblaiyti nuo
vakar,

pargriauta neiš
sakomybės,

būtis mane gédino
gyvenimo filme rodydama gražius žmones,
šokinėjau iš vieno kadro į kitą – visai kaip vaikystėje,
kai ekrane išvydusi besibūčiuojančius
užsidengdavau veidą,
tuo metu kambarje būdavo tévas,
arba apsimedavau,
kad man neįdomu, nusigreždavau kažką plepēdama
arba pakildavau į virtuvę vandens,
žaisdama šachmatais išmokau profesionaliai
pralaimėti,

bet kartais mes surizikuodavome savo gyvybėmis
šalia miegančiojo
vardan Dekamerono,

Dievas tada manęs
dar nedomino.

nežinojau,
kad jis yra,
kol kažkas švelniai palietė mano petį
ir aš pravirkau.

pieta

nepajautau, kaip tarp mūsų užsimezgė
ryšys,

kada mes suradome vienas
kitą,

tu žengei pirmą žingsnį
ar aš,
dabar tenoriu vieno,
pajusti,
kaip miršta diena vėsų rudens vakara
ant mano rankų.

•
vėsų rudens vakara norėčiau numirti mekoje,
išnykti tarp nešvarių šventųjų indų
krūvos, sukišusi rankas į šiltą putotą Gango vandenį,
kuris myli veninę kraują,
myli veninę kraują,
myli veninę kraują,
bet tik atremiu galvą į spintelės
duris virš
kriauklės.

baltieji pradeda

kvatojimas ištrūko iš mano vidaus,
niekaip negalėjau jo suvaldyti, tada
sunki karaliaus figūra pakilo į ora
ir rėžėsi į trečiąjį akį,

kaip regėjimai pasipylė
kraujas,
aš ramiai išsitraukiau kirvi iš savo kaktos,
pastačiau kruviną karaliaus figūrą ant lentos,

kitą partiją nuolankiai pralaimėjau,
figūra vaikščiojo tarp juodų ir baltų langelių,
vilkdamas paskui save raudoną karališką šleifą,
viskas turėjo atrodyti nepriekaištingai:
éjimai,
kartėlis.

•
nakty maža kruvina mergaitė ir jos tėtis
vėl susėdo prie žaidimų lentos,

tu gali laimeti,
o aš pralošti,
tebūnie taip, kaip yra.
buvau, ne, esu
rami.

•
– staiga vaizdinys susikoncentravo mažoje lėkštutės
formos plokštumoje, ant kurios palinkę prie
šachmatų partijos
sėdėjo mergaitė ir jos tėtis, lėkštutė skriejo aplink mane,
sukau šiltą suvenyrinį vaizdinį lyg vilkelį
ant piršto, kartais jis nutoldavo į
kosmoso platybes – –

•
paskui atsiradai tu,
jau žinojai, su kuo turi reikalą,
ir jau ne aš, o tu žaidei
su kitu vyru iš mažos mergaitės
gyvybės,
buvai mylantis, švelnus, lengvai
nugalėjai mane
ir aš patyriau nenuilstantį pralaimėjimo
džiaugsmą,

gérėjausi tavimi.

•
Demobilizacija! Prasidejo demobilizacija!

JULIJA GULBINOVIČ

Žemuogių metas

kai ją paguldo į ligoninę,
ją paguldo kaip vaiką
arba žvérį, pagautą per patį įkarštį,
ji galvoja, šūdas, per žemuogių metą,
ir kas naktį eidama gulti
padeda savo elegantišką ranką
ramindama pilvo apačią
ir meldžiasi, kad tie oportunistai
kaimynai ir šiaip prašalaičiai
nebūtų susekė jos dviračio pėdsakų

Butas 76

kaipgi jis lieka be manęs,
stovi nurengtas ir tuščias,
aidėdamas turkiškus pokalbius,
tykiai klausydamas rytietiskų melodijų,
o paskui staiga vienas
ir tegali žiūrėti į savo paties tamsą,
kol aš išvykusi dar ir džiūgauju,
palikus jo dulkes kristi
ant nieko

randu ji lyg kokį apleistą katiną,
paliktą vasarai,
vaikštai po kambarius
puse sielos ir kitokiu kūnu,
vakarais sėdim kartu, tylim

kol kitur lėtai išsilygina patalai,
plaukų, nukramytų nagų likučiai
po truputį iššluojami
ir aprimsta fantomų žingsniai –
šilumą laikančiais laiptais,
rūsyje prie arbūzų,
kartais už vartų, prie pašto dėžutės, kur ateina laiškai

•

pabundu ir guliu tyliai – balsai už langų
kažkur veda vaikus, saugią valandą
žvangina plaunamais indais,
degina malkas

prisimenu, kad jau šalta į lauką basom,
kad voratinklių sielos jau glaudžiasi
prie mūsų krūtiniių

prisimenu, kiek mūsų gyvena šiuose namuose
ir kiek mūsų yra gyvenę
kas kuriam kambarį – du saulėti, kiti į šiaurę

keliuosi, einu, išalkusi po mirties

1.

atprantu nuo dešimtmeciais kartoju, tarsi nebūtų mano pačios dalis gyvenimas,
o tik galvą reikėtų pakelti nuo puslapio ar pabusti iš sapno uždusus – medžiai stovi pirty, garuoja, laša

2.

miegū trumpai ir visai be sapno
kaip tolimumų reisų vairuotojas,
kuris galėtų būti ir brolis,
užversti kailiniai ar antklodėmis,
mes pradingstam miegodami,
o ten, kur pabundam,
mus pasitinka pažištamas netikrumas

jis lipa iš sunkvežimio,
plaunasi veidą iš butelio,
šlama negirdimas vėjas,
karščio audra ištikusi Dalamaną

iš mano atminties

Baisusis (pseudo)lietuviškas našlaitis

Upton Sinclair. *Džiunglės*. Romanas. Iš anglų k. vertė Rasa Drazdauskienė. V.: Aukso žuvys, 2012. 455 p.

Tautinės literatūrinės staklės – kaprizingas įtaisas. Baisiai paprastai patvirtinant, kad ne tik Lietuva, pasak Miłoszo, yra etnolingvistinis projektas, bet ir i lietui kalbą verčiamą literatūrą neišvengiamai atsiduos baltiskosiomis politinėmis paradigmomis. Štai Aldous Huxley distopija „Puikus naujas pasauly“ parašyta 1931 m., o George’o Orwellio „1984-jeji“ – 1948-aisiais.

Lietuviškai pastaroji išėjo dar Sovietų Sajungos kariuomenei neišsikrausčius iš Šiaurės miestelio. Huxley distopija, kurioje avelių bendruomenę valdo ne mistiška stalinistinė kaulus smelkiančios prievertos ranka, o tikrai pasirinkimą paskandinę konformizmas ir perteklius, lietuviškai išleista 2005-aisiais. Sinclairio *comradės* Jacko Londono „Geležinis kulnas“, pasakojantis apie grynaį klasių kovą, savo eilės sulaukė ne sovietmečiu, o 2008-aisiais. Galiausiai naujos, gražios „Džiunglės“ pasirodė ką tik pasibaigusias 2012 m. Praėjus 64 metams po pastarosios laidos, verstos kunigo (*sic!*) A. Miluko ir atlirkos Valstybinės grožinės literatūros leidyklos.

Net ir už balos „Džiunglės“ yra knyga-našlaitis. Išleistas 1906 m., pakeitusios maisto gamybos tvarką, padėjusios išteigtį Maisto ir vaistų administraciją (FDA), ikvėpusios darbininkus ir *laissez faire* priešininkus, tokias knygas ir filmus kaip „Fast Food Nation“, garbinamos už stilių galiausiai jos idėjiskai mirė, buvo balzamuotos ir iškimštose kaip literatūros paminklas – ar begali būti baisesnė baigtis idėjinei knygai-projektui? Pasaulinės revoliucijos žadintuvės taip privalomuoju skaitiniu, skyreliu amerikiečių literatūros antologijoje. Lyg pagal „Vyrų išnaikinimo manifestą“ pastatyta muilo opera.

Supraskite mane neteisingai: Sinclairis, žmogus, kuris, pasak „Time“, „turėjo visus talentus, išskyrus humoro jausmą ir gebėjimą patylėti“, atliko velnišką darbą. Bemaž du mėnesius slaptai rinko medžiagą Čikagos skerdyklų rajone (*Packingtown*). Pririnko stulbinamą faktą, kuriuos skaitant nei verkti, nei vemi. Mėsos katinuose sumalamos žiurkės – vienas skanumynas, palyginti su netyčia i mėsmalę ikrutisio pervaigusio juodadarbio faršu. Arba trąšų fabrikas: po pirmosios dienos i šiupeliuotojo poras taip prasiskverbs rudosios dulkes, kad tramvajuje iki pat gyvenimo galo pavyks išvengti kaimynų. Žiurkių užgraužti darbininkų vaikai; nuo marinato pūvančios kojos; cholera kritusių kiaulių skerdinia; traukiniais iš pietinių valstijų gabenami juodaodžiai streiklaužiai, gyvenantys tamsiuose angaruose, kur trimis aukštais sustatytos lovos, be išviečių; ir taip toliau be galo, be krašto...

Matyt, simbolinis faktas, kad daugiau nei 100 knygų autorius, senamadiis kietakaktis socialistas Sinclairis mirė 1968-aisiais. Būtent tada, kai Paryžiuje ir Prahoje galutinai nusigalavo naiviosios ideologijos, grindžiamos tiesos iluzija ir *nežinojimu*. Vilties fejerverkai pasirodė trumpalaikiai, ir atėjo naujoji *aksominio kulno* era, kai visi žino, bet elgiasi taip, lyg nežinotų. Septintajame dešimtmetyje persitarkęs *Packingtownas* persivadino *New City*, 1971 m. uždarė pastutines skerdyklas ir tapo madingas dėl etniškai margos, linksmos ir *talkovos* populiacijos. Pasirinkimas tarp ideologijų, kuri taip akcentavo socialistai, tapo panideologija, siūlančia vienintelį saugų pasirinkimą – visa apimantį ir podraug nuo visko atsiribojanti cinizmą. Atsiradė darbo valandos, savaigaliai, viršvalandžių taisyklės, kažkam atsiriso liežuvis oksimoronui *verslo etika*, algos vergystė tapo ne mirties, o gyvenimo būdu... Pačiame paskutiniame ir literatūriskai silpniausiaime skyriuje daktaras Šlimanas, XX a. pradžios anarchistas, pasakoja apie naują technologiją ir sutarimą grįstą visuomenę, kurioje užtektų dirbtis po valandą per dieną, visiems būtų mokama pagal nuopelnus, kultūrą ir religiją išlaikytu savanoriškai už ją mokantieji: pasauli be reklamos, prabangos ir kitų suktybių. Šis virš-ideologinė darbo klasės revoliuciją išsimylojusių klasikinių anarchistų sapnas apie „pokyčius be šokių“ tapo tiek pat siurrealus ir moralizuojantis, kiek ir juokingas.

Lietuvoje romanas „Džiunglės“ – dvigubas našlaitis, kurio reikalingumą bandoma įteisinti susiejant pusiau žurnalinių pasakojimų apie darbininkų išnaudojimą su didžiuoju lietuviybės naratyvu. „Romanas apie pirmuosius lietuvius emigrantus JAV“, – skelbia užrašas viršelyje. Taip, per visišką atsitiktinumą pagrindinis herojai yra lietuvių, o ne lenkas, slovakas ar čekas. Jurgis Rudkus: tai jam lemta dirbtis skerdykloje, būti apgautam, prarasti šeimą ir garbę,

klajoti po kaimus, tarnauti korumpuotiems politikams, elgetauti Čikagos gatvėse, miegoti po vežimais ir galiausiai atsiversti į teisingą socializmo religiją. Išskyrus prof. Giedriaus Subačiaus suskaičiuotus 69 lietuviškus žodžius (laikraštiname variante) ir vardus, herojus galėjo būti nors ir graikas: nei formos, nei turinio tai nebūtu pakeitę. Viena vertus, smagu lyg iš naujo sužinoti apie „pirmąjį“ lietuvių emigracijos bangą – dar iš Rusijos imperijos, dar ne tiek tautiniu, kiek gentiniu (po atsivertimo – proletariu) branduoliu pasirėmusią, dar dalyvaujančią streikuose ir nevaidilutiškai, labai nesarmatiškai pardavinėjančią save viešnamiuose. Antra vertus – geriausiai tai matyti interviu su Valdu Adamkumi ir prof. Dovilės Budrytės esė – kad ši karta jau sumalta ūkiniam muiului, iškrentanti ne tik iš moderniojo „lietuvių“ naratyvo, bet ir iš antrosios bangos taikyto „tauta, šeima, Dievas, dorovė“ gyvenimo iprasminimo. Atrodo, kad nemaža dalis antrosios bangos Amerikos lietuvių buvo net išsiėidę – kaip tokios kilnios, smetonišku sviestu Agostos duonelę storai tepančios tautos astovai gali būti taip paprastai apgauti, kaip gali elgetauti, juodadarbiauti, badauti, smirdėti, gerti ir ištvirkauti, o baisiausia – pritarti socializmui?.. Belieka tik prisiminti legendą apie sovietiniams cenzoriams užkluvusį klasinės sąmonės trūkumą tarp Balio Sruogos „Dievų miško“ kalinii ir paklausti: o kur Rudkauskova už geltonkasės Lietuvėlės išlaisvinimą?

Portale „Skaityta.lt“ Justinas Žilinskas taip atsiliepia apie („Džiunglės“ pasirodančio) Londono knygą „Geležinis kulnas“: „Negaliu pavadinti jos „gera“, greičiau – įdomi.“ Taip jau yra su politiškai angažuotomis knygomis. Žižekiškai mintį, neva „grynosios literatūros“ knygos yra tiek pat, o gal ir labiau angažuotos kapitalistiniam ar kolonialistiniam *status quo* palaikyti, čia praleisime dėl vienos trūkumo. „Džiunglės“ gali būti įdomios iš tiek kampų ir briaunų – šioje recenzijoje paminėjau vos porą trejetą, – kad net ir Lietuvoje nusipelnytų būti knygų apie knygą, traktatų ir baimiamųjų filologijos, politikos, istorijos, žurnalistikos darbų objektu.

TOMAS MARCINKЕVIČIUS

Realizmas su priedais

Vaclovas Mikailionis. *Jotvingių laisvės šokis*. V.: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2012. 240 p.

Plačių interesų šviesuolis V. Mikailionis – ne tik Romuvos krivis, Seimo ekspertas žiniasklaidos klausimais (2002 m.; plg. str. „Etninė kultūra spaudos veidrodje“ Seimo interneto svetainėje), bet ir (o gal derėtų sakytis – visų pirma) labai ankstyvas lietuvių *science fiction* pionierius, 1968 m. „Nemune“ publikuotas fantastinės apysakos „Turangitas“ autorius. Specifine savo jaunystės dešimtmetyje atmosfera V. Mikailionis džiaugiasi ir dabar: „Bandžiau parodyti, – sako jis jau apie „Grūdzelį“, – pirmajį tautinį atgimimą per tą trumpai trukusį plyši istorinėje raidoje, kai jau baigesi žiaurus stalininis režimas [...]. Tai buvo nuostabus nors ir trumpalaikis laisvės proveržis, kuris po dvių dešimtmetylių atsikartojo jau kaip tautos Sajūdis.“ Panašus entuziazmas nuskamba V. Mikailionio bičiulio, ikvėpėjo ir anotacijos autorius K. Nastopkos 2012.XII.19 interviu „Respublikai“: „Mes – Algimantas Bučys, Vaclovas Mikailionis ir aš – buvome neperskiriamų kairuoliškų maištininkų trijulė [...]. Pats viduje anuomet buvau tokis „futuristas“, kad vos vos savanoriu neišvažiavau į plėšinius Kazachstane [...]. O kai įtampa tarp Kubos ir JAV, rimtai planavau važiuoti padėti Fidelui su ginklu rankose.“ Kad tuo metu politika tikrai visiems rūpejo, galima išsitikinti kad ir skaitant G. Patacko poemą „Poncijus Pilotas Nr....“ K. Nastopkos kairuoliškumą išvaikys studijos pas J. Lotmaną disidentiškame Tartu universite; V. Mikailionio futurizmas turėtų prapuolė, kai už kolūkių sistemos kritiką jis prarado galimybę publikuoti grožinę literatūrą, žodžiu, laikai pasikeitė. K. Nastopkos anotacija žada, kad ne tik prieš mus atskleis „dvasinė tautos būsena, ištikus XX amžiaus karams bei okupacijoms“, bet ir kad knygoje „iš metaščių paliudijimų, archeologų pasakojimų stengiamasi atkurti „jotvingiškai“ Pietų Lietuvos klodą“... „Respublikoje“ 2012.XII.18 recenzijoje R. Stankevičius teisingai tvirtina, kad tokia anotacija kiek išpūsta, palyginti su knygos turiniu – iš esmės meilės ir pavydo drama. „Mokslininko ižvelgtų dalykų, – sako recenzentas, [...] radau tik nedidelį trupinėlį“; apra-

šomas netgi skambutis K. Nastopkai ir šomas netgi skambutis K. Nastopkai ir pateikiamas jo kiek globėjiškas V. Mikailionio atžvilgiu atsakymas: „Na ir ačiū Dievui“, nes „jeigu autorius knygoje būtų išvilelys į pokalbius su senosiomis dievybėmis ir metafizinius laukus, kaži ar rimtas romanas jam būtų pavykęs“.

Vis dėlta sunku sutikti, kad šių dalykų stokojama: romane „Grūdzelius“ aptinkame būtent ir metafizinius laukus, ir akistata su žaibų energijos personifikacija Perkūnu – tiesa, vienpus: XX a. žmonės dievybių nemato. Tačiau „energijos“ lemia jų likimą kaip ir anksčiau: smurto proveržio tragediškos grėsmės, gniaužiamų ir nesupratų meilės aistrų pertekliaus atmosfera visur turi pavidalą tikros audros su „viesuliukais“, kurie yra sušiuolaikinto folkloro būtybės, mintančios žmonių neigiamą energiją ir bijančios Perkūno, t. y. kipšai. Senovės žmonės žinojo, kaip priderinti savo gyvenamają aplinką prie tokios dvių apsuptyties; net prie Chruščiovo ne viskas pamiršta: „Nors ir ne tokia žemės ir dangaus galiomis stiprią vietą, – čia norisi kone šūkelėti: energetiškai, autoriau, energetiškai (ne tokia) stiprią! – naujajai sodybai žmonės pasirinko, [...] jie [...] virš stalo iš šiaudų sunertą „sodą“ pasikabino. Dvigubą piramidę – viena viršinė dangun, kita žemén nukreipta.“

Ši ezoterika nekenkia nei stiliumi (ten, kur ji kyšo, žodynas stropiai ir jautriai sulietuvintas), nei personažų charakterių tikrai pagarbos vertam realizmui; tačiau ezoteriką verta paminioti kaip laiko žymę: pasak „Alkas.lt“, ir romanas „Grūdzelius“, ir apysaka „Placidas“ pradėti rašyti dar 1959 m. (ta patį byloja knygoje nurodytos datos). Fantastiškai toli nuo mūsų laikų. „Bet išspausdinti šiuos kūrinius tapo įmanoma tik po daugelio metų, mat sovietmečiu už perdėm kritikuos rašinius apie kolūkinę santvarką V. Mikailionis buvo ilgiems dešimtmetyiams papuoless į KGB „globą“, – šis labai rimtas teiginyς išrašyt šią knygą į sarašą tekstu, kurie buvo parašyti sovietmečiu, nepaisant paplitusios autocenzūros, bet neperėjo spausdinto žodžio anuometinės totalitarinės kontrolės, – sarašą, kuriame figūruoja bene vienintelis J. Aputis, o dabar ir V. Mikailionis. Kita vertus, ezoterika, energijos, telurinės srovės atrodo kaip kur kas vėlesnių laikų mada. O gal savilaidoje šis diskursas egzistavo ir anuo metu? Tačiau kiti stiliaus bruožai nepalieka abejonių, kad prieš mus puse šimtmecio brandintas tekstas: visų pirma vienžinio naratoriaus pasitelkimas, vienoj vietoj net neskoninges – „Placido“ pabaigoje detalai sužinome, apie ką svajoja iš kulkosvaidžio pliekiantis liuftafės lakūnas, o svajoja jis apie Lietuvos gamtą, – tačiau „Grūdzeliuje“ būtent visažinio naratoriaus technika leidžia mąstyti ir jausti taip pat ir už gamtą, kas absolūčiai būtina plėtojant etnokosmologinį pasaulėvaizdį. „Placida“ tenka laikyti silpniesniu kūriniu už romaną „Grūdzelius“; pastarasis dėl žiūros taško kaitaliojimo yra senamadiškai harmoningas, itin „tvirtai sukaltas“ (su aiškia plėtote, augančia įtampa, abejonių nepaliikančia pabaiga) – kad tai vertinga, skaitytojas gali išsitikinti vartydamas šių metų leidybos pagrandukus: kuriožiskus A. Daolio „Angelofilus“, naivoką ir iš D. Browno pasiskolintu stiliumi parašytą G. Vilūnės istorinį trilerį „Karūna be karaliaus“ (abiejų pabaigos forsuotos). Taip pat būtina atkreipti dėmesį į tai, kad visas tekstas prisodrintas tarmiškos kalbos turtu, kad jie priderinti prie literatūrinės kalbos tikslumo ir kiek, kaip buvo sakoma XX a., „atitraukto“ tonu. Galima konstatuoti, kad V. Mikailionis Romuvos bendraminčiams padovanojo meniškai stiprią knygą apie folklorinį kaimą ir tikrus lietuvius, jos meninė vertė padės jiems atsispirti sarmatiškoms pagundoms, pvz., J. Užurkos nešvankiai prabangiai išleistai trilogijai „Užmirštieji baltų valdovai“.

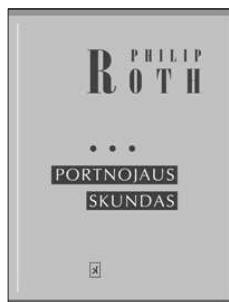
Sios recenzijos sarkazmas (nors viskas, ką pozityvaus pasakiau apie knygą, irgi tesa) kyla iš įtarimo, kad iš knygos teksto yra stropiai išvalyta šeštojo dešimtmecio žmonių politinė jausena. Tėvynė ir jos gerosios energijos prieš Miestą ir ideologiją, spiginančią į vargus ekskaimiečius iliuminatiška visarege akimi, – tai pernelyg šiuolaikiška ir galbūt šliogeris kaip nepadeda ieškoti prarasto laiko.

EMILIS MILKEVIČIUS

Rotho perturbacijos

Philip Roth. *Portnojaus skundas*. Romanas. Iš anglų k. vertė Marius Burokas. K.: Kitos knygos, 2012. 229 p.

Keistas, o kartu daug kam ir artimas tas Portnojaus negalavimas, greičiausiai sukurtas paties rašytojo Rotho: „stiprūs etiniai ir altruistiniai impulsai nuolat kertasi su neaprastais, dažnai iškreiptais lytiniais troškimais. [...] Sutrikimui būdingi gausūs ekshibicionizmo, vojerizmo, fetišiz-

mo, autoerotizmo ir oraliuo-
nio sekso atvejai.“

Jau pačioje knygos pradžioje Rothas īgauna pagreitį ir pradeda kalimą į vienus vartus prieš įkyrias, traumuotą vaikystę tesiūlančias žydų šeimas (jo paties nuomone). Ypač satyriškos kritikos sulaukia perdetė susirūpinimo savo vai-

kais kamuojamos moteriškės. Tuo tarpu tradicines masturbacijas *patylukais* knygoje papildo ambivalentiškas paauglio požiūris į žydų tautą: nuoširdus (bet retai teprasimūsantis) pagarbos jutimas Jahvei, kurį dažniau keičia stiprus potraukis ateizmui, stebū deginimui. Autorius suformuoja dar vieną potencialų Amerikos psichopato prototipą: išoriškai – gražų ir ramų, bet viduje besideginantį visų devynių Dantės pragaro ratų paplūdimyje. Kas dėl to kaltas? Na, iš klausimą atsakyti nėra taip lengva.

Knygą galima analizuoti, taip pat ir skaityti, bent keturių lygiais: kaip erotinę literatūrą, kaip ligu ir sutrikimų literatūrą, tiesiog kaip žaismingą romaną ar kaip tam tikrą revoliucinį kūrinį. Revo- liuciunį ne Che Guevaros prasme. Tai veikiai išde- gęs šokiruojančios literatūros bandymas, nepabijo- jęs nei viešai prakalbėti apie, ko gero, asmeninius ir gana modernius autorius masturbacijos patyri- mus, nei svieisti akmenį, kad ir ironišką, savo tautai – žydams (neva „patologinis antisemitizmas“). Čia Rothas buvo vienas pionierų, juo labiau kad Woody Alleno figūra knygos leidimo metais (1969), galima sakyti, dar buvo nežinoma. Visuomenės iš- vadintas komunistu ir iškrypeliu, Rothas užsistikri- no šiltą vietą literatūros olimpe.

Tai puiki knyga, ir nors laisvai galima išmesti apie penkiasdešimt joje pasikartojančių besiskundžiančių puslapiu „Portnojaus skundas“ yra geras psichozės, froidizmo, savigrąžos ir pamimimo dėl seksu mišinys. Skaitydami knygą, grįžsite į slaptinges ir smagius Bataille'o, de Sade'o ir Bukowskio laikus (jei pastarųj autorių nesate skaitę, susidomėsite jais!). Duoklę vertėt atiduoti ir tokius romanus iš anglų kalbos itin gerai verčiančiam Mariui Buroki.

Ilgai galvojau, kad esu neurotikas kaip rei- kiant. Vis dėlto, lygindamas save su Aleksandru Portnojumi, nors ir randu nemažai panašumų, tu- riu pripažinti nuoširdų nusileidimą daugeliu Tikro Neurotiko būdo aspektų. Aleksandras Portnojus (neoficialus Philipo Rotho *alter ego*) serga sun- kesne, maniakine neurotizmo forma, tai yra jisai ne tik nesijaučia tvirtai tiek bendraudamas su kitu žmogumi, tiek būdamas vienas, bet ir konvertuoja savo socialinę negalią į tam tikrus jau sublimacija nekvepiantius poelgius (kas kiek dirbtinokai vaizduojama kūrinio pabaigoje).

Radę knygoje save, nenusigąskite ir pažiūrėkite teigiamai: jūs bent jau gyvenate. Tai knyga, kurioje nepalikta vienos vidutinės. Nei ironiškai nupasakota „beždžionėlė“ (rašytojo pirmosios žmonos *alter ego*) – kaimietė, sunkiai rašyti gebanti seks-bomba, nei Alekso mama – iki panagių savo besai- kiu rūpinimuisi užknisanti būtybė – neturėt būti vadinos nuobodomis. Jos bent jau turi stilių, jų kova ir nesutarimas kūrinyje tampa viena ašių. Tai romanas apie tą patį pasaulį, kurį visi suprantai skirtingai. Kapučiūskis nagrinėjo tautų konfliktus ir gynė partizanus, o Rothas mikroskopu ratelj pasuka daugiau ir apsiima tirti žmogų kaip seksualinių ryšių supančiot padarą, kenčiantį dėl to, kad tie pančiai kiekvienam užveržti skirtinose kūno ir dvasios vietose. Kas be ko, papildomas dėmesys skiriamas žydams.

Recenzijos pradžioje tarės, kad sunku nuspresti, kas konkretiai kaltas dėl Portnojaus efekto, vis dėlto sutiksniu su autoriumi ir mudu kartu ironiškai apkaltinsime mamas mamytės! Nors Kalėdos jau praėjo, jei dar kam nors sumanysite padovanoti šią knygą – būtinai padovanokite mo- tuosei: tegul žino, kokias gyvenimo dramas ji gali įrežti menininko jaunu dienų portrete. Net jeigu motuose ne žydė.

Iš baltujų giesmynu

Daiva Molytė-Lukauskienė. *Baltojo kiro giesmynai*.
Eileraščiai. V.: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla,
2012. 112 p.

Poetai iš aplinkinio triukšmo masyvo, kalbinio ledkalnio iškerta, išskaptoja savajį balsą. Na bent jau impulsuvių stengiasi, nuvydami tą nuolatinį, nepaliekanči „taip jau buvo kalbėta, taip jau buvo rašyta“. Net jeigu buvo, ar dabar nepavykšt pasakyti, užrašyti *kitai*? Skaitant ketvirtąjį poetės Daivos Molytės-Lukauskienės eileraščių rinkinį „Baltojo kiro giesmynai“ irgi įmanoma ižvelgti tokią tylią kovą su žodžiu – autorė ji kruopščiai, juvelyriškai „šlifuoja tarsi žievėtā pajūrio gintarą / apaugsi svajonėmis ir prisiminimais“ (p. 28).

Šie šviesūs, dailiomis iliustracijomis inkrustuoti giesmynai kiekvienam atsivers skirtingais paviršiais, skirtingo gylio įrantomis bėgės po skaitytojo žvilgsnio adata. Tačiau yra vienas apgaulingai sustinges, o kartu gyvas paviršius, kuris nuolat regimas šioje poezijos knygoje. Tai vaizdas, atsiveriantis į jūrą. Bet ji atrodo visai ne baltiška, nors ir kirba tekstuose su ja susijusios įvairios tikrinės nuorodos, persančios tokią tiesą. Galbūt dėl to šiek tiek nustembu skaitydamas eileraštį „Lapkričio preliudijos“ (p. 11), kuris alsuote alsuota kažin kokia skandinaviška atmosfera, tiksliau – švedų poeto Tomo Tranströmerio poetika („Senas namas ant jūros kranto – mėlynomis sienomis, / kalbantis ir dejuojantis, dūsaujantis ir dainuojantis / tamsiomis naktimis“, p. 11). Šaltų atspalvių impresionizmas – toks įvardijimas turbūt tiktų labiausiai.

Visada reikia klausti savęs, skaitančio ir besigilinančio į poezią: kas iš *tikrujų* lieka užvertus eileraščių knygą? Rodos, kad užrašyti eileraščiai nebéra panašūs į tuos, kurie jau apsigyveno galvoje. Tartum prie įprastos, nuo vaikystės išskaltos abėcėlės jūsų sąmonėje prisišlietu papildomos raidės, kurių dar nežinai, bet jau mėgini išmokti. Ir net nenustembi, kad jos yra ir visalaik buvo. Tai ir skiemenuoji tų neegzistuojančių raidžių darinius, preparuoji visus kartu ir atskirai, po truputį pajusdamas, kad „tebesopa / peilio ašmenimis“ (p. 7). Poetė daug rašo apie populi, skaudėjimą, bet šios būsenos yra ramios, stojiskai išveriamos. Ašmenys sužaloja labiausiai, kai rėžia ramiai, létai, iki gyvuonies. Poezijoje tai niuansai, nešaukiančios teksto prasmės, kurias skaitydamos pasiryžti iškerti. Štai kad ir po daugybės metų netikėtai gautas atvirlaiškis gali negailestingai pjauti per seną randą. Juodu ant balto grojama buitis, čia krinta esamo gyvenimo detalės, bet galiausiai vis vien „keista, kad ir vėl / Paraše“ („Atvirlaiškis“, p. 42). Keista, nes net ir tai, kas kartoja, skaudina lygiai taip pat, o galbūt dar labiau.

Buvo užsiminta apie vandens gaivalą. Jis įvairiai pavaldais nevaldomai dūksta D. Molytės-Lukauskienės giesmynuose. Minėtoji stichija gali nuramdyti („Šis vakaras ramus: nulijo lietus, / nugriaudėjo perkūnija“, p. 22), tačiau gali ir tekti užmarštį, mirties nuojautą („Šarvojo vandenys

kūnų: / Marių nasruose, / Tarp žuvų ir dumblių“, p. 62). Kur ne kur dvelkteli neprognozuojamas vėjas. Bet jis savaimė būtinas pajūriui: priklauso šiai dangui ir vandenį sulydančiai erdbei, perpučia poetės eileraščius, siaučia netramdomai („vėjas piktais delnais talzo / molinį mano veidą“; „Su moliniu veidu“, p. 32).

Iškart akivaizdu, kad D. Molytės-Lukauskienės eileraščiai yra tapybiški, vizualūs. Tekstai primena tirštai potėpiais nuteptas drobes, kuriose įklijuojamos įvairiausios koliožo atraižos. Štai aiškiausiai išryškėja eileraštyje „Juodvarnė“ (p. 20), kuriame poetė smulkmeniškai tyrinėja savo poetinės vaizduotės faktūras ir, jas ištraukusi iš savo sąmonės saugyklių, užrašo. Ši autorė sugeba sukurti tekstą, kur, rodos, suaktyvina visus pojūčius, todėl eileraštis atrodo itin materialus, taktiliškas („dabar / purvinos pėdos ant medinių grindų. / Ji šluosto jas modernia šluota, / nuskala lauja raudoname kibire, / numirkो ir vėl braukia / per ilgą drūžę ant lakuotų / ir girdždančių grindų. / Ir taip kasvakar / ant grindų šlapiomis juostomis / raitosi jos nuspavintos mintys“; „Kylandžio ménulio šypsena“, p. 56). Susidaro išpūdis, lyg iš tikrujų žvelgtum į išraiškingą paveikslų ekspoziciją.

Rinkinio skyrius „Pro lango šukę“ kužda intymesnėmis tonacijomis. Kadaisė Sigitas Parulskis išleido rinkinį „Iš ilgesio visa tai“, o šiandien D. Molytė-Lukauskienė viename eileraštyje be pavadinimo išvardija dar daugiau skaudančių, geliančių būsenų: „iš nevilties ir džiaugsmo, iš apmaudo, / iš pykčio, pavydo, pagiežos ir paguodos“ (p. 51). Visų šių jausenų koncentratas glūdi savotiškame triptike, kurį sudaro eileraščiai „Palikimas“ (p. 52), „Sodas“ (p. 53) ir „Darželis“ (p. 54). Minėtus tekstus jungia pasikartojantis „neliko nieko“. Poetė teigia: visi praradimai lieka atmintyje, po kurią žmogus pasmerktas klajoti ir kas-kart iš naujo draskyti savo dvasines žaizdas.

Tačiau melancholiškas nuotaikas, tamsesnes spalvas praskiedžia retsykiai prasiveržianti grakštį savii- ronija, akylas žvilgsnis, atgręžtas į save, nors ir žvelgiama kietai sučiaupus lūpas. Veidrodis tampa puikia savianalizės priemone („Ateinu ir žiūriu į atspindį stikle: [...] Esu menininkė ir galiu sukurti / tobulą portretą. // Menininkė. / Me-me-meee...“; „Kasdieniškos apeigos prie veidrodžio“, p. 95). Iš gyvenimo susirinkus begalę smūgių, sau smūgiuoti tampa vienas juokas. Tačiau ar šis savęs pašiepimas dar labiau neapnuogina iš vidaus neišvejamų populių? Tik tuo atveju, jeigu nebeturi ko prarasti, ir tik tuomet, kai lieka vien susitaikymas. O jis yra baltas ir tikras.

NERIJUS CIBULSKAS

Pirmas kartas su menu

Atkelta iš p. 4

Pakartojama jau Aristotelio išsakyta mintis, kad pagrindinis meno tikslas – tekti malonumą. Tik skirtinoms kartoms „malonumą“ reiškė skirtinės sąvokos. Šiuolaikinėje visuomenėje malonumą simbolizuojant saugus būdus patirti nekontroliuojamą situaciją. Atbukusios emocijos prikeliamos naujam gyvenimui, kultūringai (pritariant visuomenei) patiriamas pasitenkinimas ne tik grožintis, bet ir bjaurintis, piktinantis, šlykštintis. Tai rafinuotas būdas išgyventi net ir visuomenėje nepriimtinias emocijas, kurias įprastomis aplinkybėmis stengiamasi užgniauti. Meno kūrinys yra natūralių, primityvių emocijų katalizatorius, kurį palaiko ir skatina visuomenė. Sunkiojo metalo dainojė ar postmodernistiniame paveiksle išreikšta neapykanta sveikinama, dėl jos alpstama. Klausytojo ar žiūrovo išgyventos koncentruotos, meno sukeltos emocijos apvalojo jausmus ir sielą. Meno kūrinys tampa visuomenės reakcijos saugikliu. Neapykantą išgyvenęs klausytojas saugiai

išlieja savo negatyvių emocijas konkretioje vietoje ir konkretiu laiku. Taip įvairiausiai meno kūriniai išlaisvina užgniaužtas emocijas, skatina pasiekti harmoniją. Jie su- teikia galimybę išgyventi emocijas ir nepatirti visuomenės atstumimo. Net atvirkšciai – visuomenė tai skatina, patiriamas saviraiškos malonumas saugioje aplinkoje. Saugumo jausmas čia taip pat itin svarbus. Atsipalaidavimas įmanomas tik tokioje aplinkoje, kurioje esi priimamas tokis, koks esi, su visais savo natūraliais poreikiais, instinktais ir primityviomis emocijomis. Meno kūrinys yra saugumo garantas, ypatinga aplinkybė, kuri keičia visuomenės požiūrį į išreikšiamas emocijas.

Taip menas tampa dar vienu naudos teikėju, tenkina nuo nuolatinės sąmonės veiklos atbukusiu žmonių emocijų troškimą. Būdami nuolatiniai informacijos mediumai, kaip laideninkai per save leisdami emocijas, bet nieko sajveje ilgiau neišlaikydam, mes vis dar ieškome paslapties. To, kas apgautų mūsų sąmonę ir leistų išsiveržti emocijoms, kad dar kartą išgyventume „pirmą kartą“.

SIMONA SIDEREVIČIŪTĖ

Kolaboravimas (II)

Man patiko žiūrėti per televizorių sovietinius filmus, kol kaimo kultūros namų miniautinėje salėje atsisėdės ant paprastų medinių suolių be atlošų pamačiau – indų filmus.

Muštinės su užkadriniu smūgiu garsu imitavimu (tada to nežinojau, kur ten man, neskaitančiam žurnalo „Kinas“), meilės aistros, ašaros ir dainos, šokiai ir daug daug spalvų. Atrodė, kad indai daugiau nieko neveikia, tik mušasi, šaudosi ir išsimyli beveik visada ne tą, ką reikia, ne tam luomui priklausančias merginas, žodžiu, blogai, kai visuomenėje daug klasų antagonistų.

Eidami namo su draugais visą poros kilometrų kelią apatinėdavome matytus vaizdus, surūkydavom po kokią cigarete.

Man po tų filmų imdavo atrodyti, kad mes gyvename nespalvotame pasaulyje, nes nieko pas mus panašaus nevyko. Nors vyko – štai pabėgo kolchozo vairuotojas su sandėlininke į kitą Lietuvos kraštą, štai mūrininkas su lauko brigados darbininke pabėgo į kitą rajono kraštą, pabėgo palikę šeimas, bet niekas jų negaudė ir niekas nesišaudė, net nesmušė, pasidalijo turtą, vaikus, ir tyla.

Vėliau mieste buvo atrastos prancūzų komedijos su L. de Funèsu, P. Richard'u, G. Depardieu ar J.-P. Belmondo.

Bet „sovokino“ sugebėdavo visa tai nustelbtai.

Netgi amžinai tie patys prieš tas pačias šventes – prieš revoliucijos metines būdavo rodomi filmai apie revoliuciją ir Leniną, beje, tai nutikdavo ir pavasarį, prieš to paties „revoliucijos vado“ gimtadienį, ir, žinoma, apie karą ir dar kartą apie karą, artėjant pergalės ir kitokioms su karu susijusioms datoms.

Žiūrėdavau ir niekada nenusibosdavo, o kaip gali, jei neturi pasirinkimo?

Beje, ir šventės buvo ganėtinai „krikščioniškos“ – po dvi dienas vis, duodant laiko „atsigauti“ po pirmos dienos paradų ir paminėjimų.

Niekas mūsų kaimelyje neurbėjo prieš valdžią, ypač prie vaikų. Va kokia tvarka čia buvo. Vaikų bijojo, nes jie buvo kitokie, augo idėjiniai, žaidė karą (paskutini), svajojo būti karo didvyriais arba kosmonautais, taigi.

Ranka paliečiamā aukščiausia valdžia čia buvo zootechnikė, veterinaras ir lauko brigados brigadininkas. Kolūkio pirminkas retai pasirodydavo „su reikalų“, nebent i parduotuvę apsiplirkti. Milicija irgi buvo beveik nežinomas reiškinys, net kai kaimelio parduotuvę bandė apiplėsti, atvyko tik po trijų dienų – pėdsakų paieškoti. Beje, rado ir vaigis pagavo!

Lietuvos komunistų partijos pirmajį sekretorių žinojo visi, na, nebent išskyrus jau visai seną ar daužtą. Antrojo sekretoriaus nežinojo niekas, o kiti valdžios vyrai irgi buvo nežinomi, kaip ir nežinomi jų darbai – šlovīngi ir nelabai.

Geriau buvo žinomi SSRS KP generaliniai sekretoriai, kuriuos kiekvieną dieną po kelis kartus rodydavo per televizorių. Kiti irgi buvo mažiau žinomi, nes viską sprendė taigi generalinis, o kas ten per „organai“ visokie prezidiumai ir panašiai, nelabai kas nutuokė ir nesidomėjo, nes politika domėtis nereikėjo – jos kaip ir nebuvo kaimelyje.

Iš savo istorijos personažų žinojome Herkų Mantą, Tadą Blindą, Dičių, daktarą Tuleikį iš Sirijos Giros romano ekrанизacijos („Raudonmedžio rojaus“), Vytautas ir Mindaugas buvo beveik nežinomi, ypač pastaras. Na, dar buvo keturi tankistai su Šariku, kapitonas Tenkešas su Veronika ir Jakabu Buga, šuo Civilis ir broliai Lokiai.

Čia kalbu apie vidutinį statistinį kaimelio gyventoja, kuri turėjo veikianti televizorių, matė dvi programas ir negėrė kiekvieną dieną iki smigimo.

Taigi kolaboravome mes, buvome „juodi kolaborantai“, nes neturėjome jokios alternatyvos, bažnyčia buvo toli, kurių neužėidavo niekada, žodžiu, buvome palikti sunykti homo sovieticus kasdienybėje, be jokios vilties ir galimybės būti kitokie.

Dabar dar dažnai galvoju, o kodėl senieji kaimo gyventojai mums, jaunimui, nieko nepaiškino, nepasidalijo su mumis anu laikų dvasia, istorija, iš kurios būtume galėjė pasisemti kitokio supratimo, kitokio pasaulio matymo, bet viisi kaip susitarę tylėjo arba kalbėdavo užuominomis.

Tos užuominos atrodė neįtikėtinos, nes kas anuomet galėjo patiketi pasakojimu, kad „Smetonas laikais, taigi fašistinio režimo metu“, pardavėjas galėjo vytis pirkėjai į gatvę siūlydamas prekę!

Galvojom, kad tai smulkiai buržuazinė propaganda, ne daugiau, kai palygindavome savo kaimelio pardavėją, kuri galėjo išvyti nepatikusį pirkėjų su šluota rankoje, kad pa- prašė anykštėniško vynelio butelio skolon.

Dabar galvoju, kad, ko gero, ta santvarka buvo įvarius labai didele praeities baimę, o jei nieko nereikalingo nekalbi, tai ir labai bijoti nereikia, gali ramiai taip buitiškai kola- boruoti.

JONAS KIRILIAUSKAS

Žydičių vyšnių šakos

Aštuntojo dešimtmecio viduryje „Komjaunimo tiesos“ darbuotojai susikėlė į Aligirdo gatvėje geltonuoju bendrabutį. Pa- statas it šachmatų lenta – socializmo architektūros nuobodybė. Visgi nevykim Dievo į medį – nepalyginti su Gedimino prospektė apšiurusiais apartamentais.

Redakcijai priklausė visas aukštasis. Per- tvarkytame į biurus penkiaukštysteje jokių architektūros lankstų. Vienintelė puošmena – kiekvienam aukštė balkonai, kuriuose dū- mydavo „Primos“ išpažinėjai. Pastato kori- doriuose tysojo kiziako spalvos linoleumas, pilki teraco laiptai griozdėjo į elevatorių. Jais zuidavo „Genio“, „Mūsų gamtos“, „Žvaigždutės“ ir saviškiai „Komjaunimo tiesos“ kūrybiniai darbuotojai. Sulinke nuo išminties, prazirkliuodavo „Tarybų Lietu- vos enciklopedijos“ krapštukai. Su skaitytuvaus po pažastim sklandydavo mislingos ištaigos Lietuvos TSR prekybos ir pramo- nės rūmų klerkai. Šios žinybos ekspertus su mediniais XIX a. įrankiais fotograuodavo užsieniečiai ir grįžę į Vakarus demonstruodavo komunizmo statytojų techninę pažangą.

Pasauliye išprasta formulotė – Prekybos, pramonės ir amatų rūmai – įgijo naujų skambesį išmetus žodį „amatų“. Brandaus socializmo šalis, besigirianti industrijos su- klestėjimu, nevaliojo peckiotis su viduramžių verslų amatais.

Už kiemo buvo tokis pat ryšininkų bendrabutis. Vasarą nutryptoje pievelėje gulinėdavo barokinius apvalumus demonstruojančios paštinkinkės. Stuktelėjus šalčiams, anos pabirdavo užsimaukšlinus „šapkas ušankas“, apsítulojusios firminiais vatinukais. Iš galvos apdangalų, žieminių „ven- gerkų“ galėjai atpažinti vyresniųjų sesių desantą į broliškų respublikų, kuris tėvišku kompartijos ir tarybinės vyriausybės rūpesčiu vis labiau skiesdavo mus, čia buvius.

Bendrabučio mergelių sambūris neapsi- edavo be tragedijų.

Rodos, 1972 m. rugpjūtį už mūsų langų sukliko basa moteriškė išsidraikiusiais plaukais.

– Padegsiu prostitucių lizdą! – ardėsi. – Kam palikai mus, sūneli, dėl bendrabučio stervos? Ach, nelaimė! – dangaus keršto šaukėsi motušė.

Kaip ir dera, keletą dienų bendrabučio duris varstė du milicijos tardytojai. Nesugebantys sukurpti bylos vyrai sugužėdavo į mūsų bufetą. Inteligentų „taške“ pareigūnams „bufetava“ pani Jadzė be eilės pirstumdavo garuojančios kavos puodukus, virš kurių sklidėsi skysti konjako debe- sėliai.

Bufetas patiekalais nelepinio kūrybinių darbuotojų skrandžių. Kasdien aluminio termosuose atitalanduodavo trimis spriegais pagardintą kopūstienę ar nuskalbtą apatinį spalvos ukrainietiškus barščius. Po atšokančiais indų dangčiais sluoksniuodavosi vis tie patys mėsiški patiekalai, keičiantys tik pavadinimus – nuo „teftelių“ iki „kotlette“. Dėl abejotino termosų sandarumo biuru darbo pelytės pirmiau griebdavo antrajį, nes iš skysto garo suvokdavo, kad šis greit atnaujintas. „Dainavos“, „Palangos“ ar arméniško „Ararato“ brangvynius galėdavai kliukinti tik po 17 val. Tačiau kuri moteriškaitė atsilaiškys redakcijų liūtams plakant liežuviais apie neapsakomą pani Jadzės grožį, rituališkai spragsint į gerkę. Galutinai „bufetava“ nuginkluodavo nuteškiamą penkrublinę, palydima sakralinio slaptažodžio – „be grąžos“. Šimtas gramų tauraus gérimo kainavo du rublius su kapeikom.

Bufetas, išiterpę pusrūsyje, buvo geidžiamiausia penkiaukštio knebeklių vietelė. Sienas dengė obliuotos lentelės, dekoruotos benzinine lempa išdegintais „kringeiliais“. Šis menas nesulaikomai tarpo nomenklatūros pirtyse, autobusų stočių laukiamosiose salėse, prakutusių sandėlininkų butų interjeruose.

„Komjaunimo tiesos“ darbuotojai kru- šėdavo prie lango, kur „kvarbatkuotos“ užuolaidėlės „tarnavo“ menės jaukumui ir taukuotų pirštų valymui. Palaimingą hono- rarų dieną „taške“ be pertrūkio kraminėdavo žurnalistai ir kitos vertingos „asabos“ – redaktoriai, mašininkų biurų pupos uogos. Jadzytė, tikėdamasi „navaro“, vos spėdavo šinkuoti brangvynius, o estetams lėkštutėse su Kremliaus išklotine pateikdavo sumuštinis su silke „Ivasi“.

Jau riedėjo Lietuvėlén aukso obuolėlis

Dvelktelėjus Sajūdžio vėjui, belaidžiu telegrafu sužinojome: „Atvažiavo Brazdžionis.“ Sugužėjome į penktą aukšto salę. Kūrybinių darbuotojų it amaro švytinčios akys ir be kantros kramtomis nagai.

Pro duris, lydimas keliu Sajūdžio na- rių, iškvernavo nedidžis vyriškis garbanota galva.

– Sveiki, lietuviai! – nuo slenkščio su- griaudėjo.

Balsas sprogo, net lubos pasikėlė.

– Aš nežinau šalies, kur susikaupę ir iš- didūs žmonės taip eina į rytojų. Jie verti laisvęs, – rėžė svečias, prieš kelias dienas atskridęs į JAV.

Susirinkusiujų akys užsiplieskė nuosta- ba ir pritarimu. Ne vienam rasojo kaka. Jaudinosi ir svečias, vis dažniau braukda- mas per veidą languota nosine.

Bernardo Brazdžionio nepaleidome ke- letą valandų, nors jis ir mindžikavo, švagž- dendamas, kad daug turės apeiti. Susirinkusieji gérė svečio skaitomas eiles, tėmijo iš- mintį ir nesumeluotus tėvynės meilės pliūpsnius.

Tik keli partiniai bonzos dūlėjo į katinių, pristūmė peleną, beviltiškai žvalgyda- miesi, kas čia darosi.

Po kelerių metų iškilijam Vytautui Kernagui užtraukus „Šaukiu aš tautą“ lais- vės paukštė nebepaliko pabudusio lietuviu.

1988 m. birželio 24 d. pranašiška kregž- dutė susirado vietą ant Arkikatedros bazili- kos karnizų. Prie šventovės prigludusioje sakralinėje aikštėje, prieš važiuojant į TSRS deputatų suvažiavimą, susirinko daugia- tūkstantinė minia paklausyti, ką kalbės iški- lūs vilniečiai. Ant Katedros cokolio atbrailą buvo išsitausius jaunuomenė. Anie kiurkso- jo prie Jogailaičio kojų, sutūpę žvirbliukais spaudėsi ant varpinės laiptų. Tarp nuskaid- rėjusių veidų blūkteldavo sprindinės tri- spalvės, atsineštos prie širdies, užantyje.

Prie mikrofono pakvietė kompartijos lyderį Algirdą Mykolą Brazauską.

Akimirkai tribūnoje pamiršo išjungti mikrofoną.

– Aš nekalbésiu, jei aikštėje bus trispal- vės, – pasigirdo kompartijos sekretoriaus balsas.

Minia sužė. Tarsi prieštaraujant tiems žodžiams iškilo dešimtys vėliavėlių. Keliose vietose virš susirinkusių suplazdėjo didelės trispalvės.

TSRS Aukščiausiosios Tarybos deputati nebebuvo kas daryti. Susitvardės išdėjo Sajūdžio reikalavimus Maskvai.

Ant vyrų pečių atkuto mažyliai. Jie links- mai mosikavo vėliavėlius, vieni kitus pralenkdam, jas kėlė kuo aukščiau, juokesi ir džiaugėsi.

Mitingo pabaigoje pasigirdo profesorių Vytauto Landsbergio balsas:

– Dabar pagiedokime savo tautinę giesmę. „Lietuva, tėvyne mūsų“, – užvedė profesorius. Nedrasiai virš minios pakilo lais- vės giesmė. Tačiau aikštėje jos nepagavo. Nemokėjo. Juk nuo 1950 m., priėmus so- vietinės Lietuvos himną, tautinė giesmė bu- vo persekiojama. Išgelbėjo technika. Iš gar- siakalbių pasigirdo brangūs V. Kudirkos žodžiai. Tik jie vėlėsi, ausis pagaudavo an- glišką akcentą. Transliavo Amerikos lietu-

vių choro įrašą. Užtai savą, visiems laikams grįžusi į tėvynę.

Rasose, prie Lietuvos savasties šauklių

Vilniaus universiteto studentai tėmijo laisvės brėkšmą. 1956 m. per Vėlines Rasose būreliai jaunuolių degė žvakeles prie M. K. Čiurlionio, sugiedojo „Lietuva brangi“ prie tautos patriarcho J. Basanavičiaus kapo, aplankė šviesuolių Vileišių mauzoliejų, būriavosi Menininkų kalnelyje.

Ak, kokie mes buvome narsūs gaidžiuoti! Prisimenu į Rasas atėjusius kurso draugus Algį Švėgždą, Joną Karoblį, Aloyzą Bingelį, Algį Puklevičių ir kt.

Nors kapinių pakraščiuose šmirinėjo kaigėbių „stukaciaci“, mėlynavo milicininkų milinės, studentai lyg niekur nieko degijo žvakeles, laikėsi išidžiai.

– Aš turia pistoletą! Išausiu pagasdinti žirkes, – siekė kišenės Jonas Karoblis.

– Nebūk durnius! – sužaibavo akim augalotasis dzūkas Aloyzas Bingelis. – Tik bėdą prisišauksi! – spausdamas alkūnę, gėsino smarkuolį.

Pavyko išsivaikščioti be ekscesų. Dalis grįžo kaip atėj pro didžiosius vartus, kiti buvo nusižiūrėję pllysius mūro tvoroje ir, išsmukę iš senųjų kapinių, pro Naujasią Ratas nusigavo į Antakalnį.

Už kelių dienų prasidėjo tardymai.

1957 m. pabaigoje naktį iš Tauro bendrabučio kagėbistai išsivedė Joną Karoblį. Jo daiktose aptiko kovinį pistoletą. Mūsų kurso draugui „isūdė“ kelerius metus Sibiro gulagu.

Grįžęs tėvynėn be specialybės, kaimo mokykloje dirbo sargu. Nuoskaudas skandino taurelėje. Blogio imperijos mašinos krumpliaračiai traiškė likimus, ne kiekvienas galėjo rasti jėgų pasipriešinti nužmogėjimo sistemai.

Kurpė bylą advokato sūnui, būsimam juristui Algiui Švėgždai. Neįrodė jo buvimo Rasose, bet žinojo vaikino simpatijas 1956 m. Vengrijos revoliucijai. Norėsi mušti, lazda visada rasi. Pripaišė paskaitų praleidinėjimą, pasyvumą komjaunime. Pašalino iš VLKJS. Algijo nepėsčio būta. Kitais metais studentų būryje išmovė į Kazachstaną „kelti plėšinių“. Grįžo „išrodes“ meilė tarybinei tėvynei, net padėkos raštais buvo apdovanotas. Darbo šaunuolį grąžino į komjaunimą.

Gelbstint studentus

Studentų bylų saugumas neužvertė. Tuometinis rektorius Juozas Bulavas padėjo daug pastangų, kad ištrauktų iš KGB tinklų universiteto auklėtinius. Jam talkino šviesaus atmimimo Teisės fakulteto dekanas docentas Kęstutis Domaševičius. Negandos šešeliui persimetetus į rektoratą, studentai surinko apie 500 parašų, kad išgelbėtų rektorių. Kur tau! 1958 m. Juozą Bulavą atleido iš rektorius pareigų. Tais pačiais metais, kaip teigiamas „Tarybų Lietuvos enciklopedijoje“, jis pašalinamas iš kompartijos „uz politinio pobūdžio kladas“.

Netrukus senojo universiteto rektoriumi paskiriamas 35 metų matematikas Jonas Kubilius. Jis – Lietuvos tikimybų ir skaičių teorijos mokyklos kūrėjas, akademikas, tarptautiniu mastu išvaręs plačią vagą matematikos mokslo baruose, sugebėjęs išlaikyti lietuvių kalbą aukštojoje mokykloje, puosejės nacionalinius kadrus.

Dirbdamas Prekybos ir pramonės rūmų reklamos leidybos biure, turėjau malonumą bendrauti su naujuoju magnificencija.

1979 m. vasarą pasigirdo netikėtas telefono skambutis iš mokslo šventovės.

– Ši rudenį universiteto 400 metų jubiliejas, o trūksta dalies iškilmių atributikos. Apylė keli žymūs dailininkai! – girdėjosi susijaudinęs balsas. – Ar galėtumėt kuo skubiausiai sukurti trūkstamus darbus, tu-rint galvoje, kad juos būtina išspausdinti, iš-

siuntinėti užsienio svečiams. Jubiliejaus iškilmės už pusės metų.

– Tokiai didingai šventei turime suspėti. Pakviesiu geriausius grafikus.

Universitetas susitarė su Elektrografijos institutu, kad kūrybinė stovyklai skirs savo poilsivietę Molėtuose. Tai buvo jaukus mūrinukas ant ežero kranto, paskendės vaismedžių sode ir pusnynuose.

Molėtų rajkoopsajungos pirmininkas A. Šurmaitis skyrė dvi geriausias kulinares, porą virtuvės darbininkų.

Atsivežiau dešimtį grafikų ir dizainerių. Savaitę gyvenome it Dievo užantyre. Valgiarastį kas vakara derinome su restoranu ſefe. Buvo siūlomi negirdėti šviežienos kepsniai, ūžmininkės iš savo podėlių traukė prieskonius ir pagardus, netrūko Bulgarijos, Vengrijos, Kaukazo daržovių ir vaisių.

Molėtų desantas – Nijolė Šaltenytė, broliai Arūnas ir Jurginas Žiliai, Halina Grigaitienė, Rimantas Dichavičius, broliai Jokūbas ir Ričardas Zovės, Juozas Klumbys, rodos, dabartinis Dailės akademijos rektorius Audrius Klimas.

Atkastu taku kas antrą dieną lėkdavome į suomišką pirtį, rytais po bajoriškų pusryčių čiuoždavome slidėmis ne vieną kilometrą ir... dirbome, dirbome. Kiekvienas dailininkas atskiroje menėje. Dešimt dienų iš šiltinamio mimozo.

Išvakarėse parsivežti kūrėjų su „Kurganu“ atzimbė ūferėlis Fiodoras Surininas. Naktį išsėlo pūga. Nesimatė apšvestame kieme nei medžių, nei už keliolikos metrų apdrėbto sandėliuko. Balti, standžiai prikimšti patalai gulė ant miško, kelias sluoksniaiš aptūlojo styrančias obels šakas.

Prašvitus sniego malūnininkai vėl pasi- stengė. Atleidus pikliaus girnas maišėsi dangus su žeme. Dailininkų akys matėsi nerimas – kaip nusigauti į Vilnių.

– Gal per Pabradę? – Svarstėme.

Pabandėme. Užpustyta.

– O jei mesimės per Giedraičius? – ar- mėjo žinovai.

Deja, deja. Balta, tik balta. Sniego virš ratų, nei kelio, nei takelio. Fiodoras išejo ieškoti traktoriaus. Galop iš žalio „Kiroveco“ lango išlindo Fidoro kepurė. Jis kažką linksmai šūkalajo, o laukų galiūnas kalneliai ir daubom, it vandenyno burlentė, artėjo prie mūsų. Milžinas prisikabino dailininkų autobusą ir užpustytu keliu atidangino į Giedraičius.

Per miestelį automašinos pločio provėža. Pasakiškai atrodė trobelikės užmūrytai langais, užspaustom durim. Iš vakarų pusės vėpūtiniai buvo užsiropštę ir ant stogų.

Iki juosmens mindžikuodami autoinspektorai šiaip taip regulavo eismą. Tai šen, tai ten išnirdavo respublikinės autoinspekcijos viršininko pavaduotojo J. Vaitasius „Volga“. Nogi išsiversi tokioje sumaišytyje be viršininko nurodymų.

Laukiančiųjų kolona duso miestelyje. Visi pypsejo it bigbendo varžybose, benzino dūmų tumulai sukosy lyg per gaisrą. I Vilnių parsibeldėme po 4 valandą.

Už kelių dienų jubiliejinio komiteto posėdyje peržiūrėjome Molėtuose sukurtus darbus. Pavyko perteikti senojo universiteto iškilumą, grafikos meistriškumu iprasinti mūsų Alma Mater savitumą.

Susikaupimo valandą it pirdalas vandenyje driokstelėjo moteriškės balsas:

– O kur, draugai, tarybiniai simboliai? Nematau pjautuvo su kūjų, mūsų penkia-kampės raudonos žvaigždės.

– Neklausykit jos, neklausykit! – prie manės pasilenkė rektorius. – Lai šneka. Ji partinės organizacijos sekretorė. Tokia anos duona.

– Prieš 400 metų šių simbolių nebuvu. Juk minime garbingą universiteto pradžią, o ne nūdieną, – išdrįsau paprieštaraut.

Darbai buvo priimti be pataisymų.

Su J. Kubiliaus pritarimu 1979 m. universitetu jubiliejine eisenėje Lenino prospektu (jaunimo visada vadintu Gediminke) studentai išejo be Sajungos mandarinų portretų, nesimatė leninų ir stalinų, Kremliaus

generalinio sekretoriaus antakių. Akademinius jaunimus varėsi drakonai, judėjo gyvos knygos, plaukė formulės, žinių, mokslo simbolika.

Žiūrovams buvo aišku – Vilniaus universitetas vertas senojo universiteto šlovės.

Kalbėjo, kad, švenčiant Maskvos M. Lomonosovo universiteto 200 metų jubiliejų, Vilniaus universiteto delegacijos narys rėžė kalbą:

– Sveikinam jus seniausio Sajungoje universiteto vardu.

Išraudės iškilmių pirmininkas pertraukė kalbėtoją:

– Molodoj čelovek, vy ošiblis, samyj drevnij universitet v Sojuze – Moskovskij. (Jaunuoli, jūs suklydote, pats seniausias Sajungoje – Maskvos universitetas.)

Antrą sykį sveikinimą vilnietis vėl tėsė tais pačiais žodžiais.

Pirmininkas, išraudės it ridikėlis, nutraukė svečią, žodži suteikdamas kitam.

Iškilmingą pobūvį lietuvių nepakvietė. Jei nekalbat, kaip nori maskviečiai, apsieisit be ikru, koldūnų ir vodkos „Stoličnaja“.

Tikėjome ir dainavome

1988 m. spalio 22 d. visi, ką neše kojos, spaudėme prie Sporto rūmų. Didžiausioje Vilniaus salėje – Sajūdžio steigiamasis suvažiavimas, kuriame 1127 delegatai. Tuo metu tikintiesiems grąžinta Arkikatedra bazilika. Prasidėjo Sajūdžio ir LKP „medaus mėnuo“.

Prie rūmų ant suolo gulėjo krūva moteriškų „ridikiulių“. Daugiausia dirbtinės odos, padėvėtų, ne pirmos jaunystės. Niekas nieko nesaugojo. Atkako žmoneliai iš tolimumų tėvynės kampelių. Kas gi ims tokią dieną – nagai nušaštų.

Moterytėms rūpėjo viena – ar gerai išgirdo iš garsiakalbių griaudėjančius delegatus žodžius. Vis grąžydamosi viena į kitą klausinėjo:

– Tai Lietuva bus laisva? – džiaugsmas spindėjo visų akys.

– Be ruskių?

– Kaip tai galima? – ratavo jaunesnioji. Ta proga ant pečių auksinius plaukus paleido jaunesniosios. – Lai mato, kokios mes.

Visa aikštė ūžė, gaudė šventus it Evangelijos žodžius.

– Va, Ozolas kalba, – pažino nematomą oratorių.

Prie suolo galio stovėjo nusiėmės kepurę diedulius. Jis vis graudenos, šluostėsi ašaras ir pridėjės delnā prie ausies sukiojosi kaip vėtrungė į garsiakalbius.

– Prašom sėstis, – pasiūliau.

– Negaliu, vaikeli! Mano kaulai sulaužyti KGB rūsiuose, 20 metų Vorkutos lageryje atpyliau. Ar tokį girdėjote?

Jis vėl susigraudino. Braukė šykščiai viršiška ašarą ir netikėtai tvirtai pridūrė:

– Miške tikėjom, ateis ši diena.

Pasibaigus suvažiavimo pirmajai dienai išsiliejom į Žvejų gatvę, éjom per Žaliajį tiltau, kur pūtė krūtinę ketiniai raudonarmiečiai, spaudė laimingas šypsenas kolükiečiai, o mes plėšėme: „Ant kalno klevelis“, „I Vilniu, i Vilniu, tą mylimą šalį“, „Ko tu nusivengė, bérasis žirgeli“.

Broliai ir tėvų entuziazmas išjudino kiekvieną.

– Stovēk, stovēk, ar ilgai čia būsi? – pa-

sigirdo einant pro generolo Ivano Černiauskio paminklą. – Gerai, kad išokai į geležines kelnes, su drobinėm apsijuoktum, – šmaikštavo kitas.

Popiežius už kelių metrų

Devintojo dešimtmecio pradžioje negalėjai atplėsti akių nuo televizoriaus ekранo. Rodė popiežiaus Jono Pauliaus II vizitą Lenkijoje. Šimtataukstantinės minios meldėsi, giedojo, džiūgavo, pelnytai didžiavosi savo tautiečiu. Jis ragino priešintis blogiui,

išpranašavo socializmo imperijos griūtį. 1993 m. vasarą Vilniaus arkikatedros bazilikos chorvedys Leonas Pranulis pradžiugino kolektyvą – už mėnesio į Lietuvą atvyksta popiežius.

– Atnaujinsime repertuarą. Raskime laiko dažniau susirinkti.

Repetuodavome 3 kartus per savaitę palapose virš pietinių šventovės koplyčių.

Architektas L. Stuoka-Gucevičius talentingai sulygino 11 koplyčių aukštį, jas įliedamas į Arkikatedros bazilikos monolitą. Žvelgdamas iš Gedimino aikštės, jei ne pusapskričiai langai, nejartum palėpėse esant erdvias menes.

Užkopę suktais laiptais šalia Tremtinį koplyčios, išsitaudavome pusminkštėse kėdėse virš Goštautų, Vyskupų, Mantvydų ir Šv. Ignuo koplyčių. Nei didmiesčio šurmulio, nei pašalinimų zujimo.

1993 m. rugsėjo 4 d. apypiečių už Trijų Kryžių kalno išniro baltas Jo Šventenybės laineris. Vilniaus padangėje jis čiuožė didingai, nešdamas gerą žinią. Laukimo pusvalandis virto metais. Katedros choristai mindžikavo prie šventovės pastato. Skulptoriaus Tomo Rigio Abraomas ir Možė taip pat trypčiojo geidaudami garbingo svečio. Išlipės iš papamobilio, Jo Šventenybė neskubriu žingsniu apėjo susibėgusius į kvadratą dvasininkus, giedotojus, tūkstančius vilniečių. Praeidamas pro susirinkusiosius Jonas Paulius II laimino, lydimas dvasininkų, santūriai šypsodamas, ižengė į Katedrą.

Kitą dieną giedojome Aušros Vartų šventovėje. Ant raudono aksomo klaupto meldesi popiežius. Mes, prisispaudę prie sienų, rijome akimis iškilij į svečią. Jo veidas buvo pavargęs, besimeldžiant užsimerkdavo akys, virpėjo ranka.

Užgiedojo „Marija, Marija“, jis trumparam pakėlė galvą, švelniai nusiš

Mažieji solipsistiniai gojai

Ir dar šnekėjomės apie skaitytojus, kurie meninius tekstus skaito tik kaip dokumentinius ir paskui sako telefonu: „Bet ir drąsus tu, Sigitai! Imk tu man ir prisipažink, kad masturbavaisi viešbutyje.“

Alfonas Andriuškevičius

Gerb. Publiku tikriausiai jau nebesusigaudo, kur bedvėsuojā mano fizinius pavadas, tad privalu paminėti, kad šikart nusėdau ne Roterdame ir ne Gdanske, o Mūrusių Grybų mieste, kitaip vadinamame Avietynu. Uoste mano karjera, regis, bai-gesi amžiams. Dar buvo ištikusios prieš-mirtinės konvulsijos nusigavus į du darbo pokalbius (Socialinių mokslų kolegijoje patekau pas vadovę – grynavėislę cholera su peroksidiniu lizdu ant galvos, o galvos viduje – tikriausiai molinis dzinguliukas sau švilpauja atskirai; paskui į „Jūrų laivininkystę“ bandžiau įsitrinti, bet galiu tik pasidžiaugti, kad nepavyko, nes tardė tokia motera, nuo kurios man iškart susuko vidurius – turbūt visi esame matę bobą su kiaušiais, bet man teko garbė pamatyti bobą, manančią, kad ji turi dvigubus kiaušius *sub specie aeternitatis*), tačiau jie mane galutinai įtikino, kad nesukurta aš administraciniams darbams.

Taigi, anksčiau teko ėsti šieną su pagyvenusiomis karvėmis šventajame tvartelyje prie jūros, o dabar, pripažinsiu, pamniau, kad įsidarbinau mažiausiai „Avietės“ apdovanojimo vertoje paukštidiėje („Kai kurie iš jų kaip didžiuliai gandrai nejudėdami sklendžia ramiai išskėtę sparnus, kiti, panašūs į spalvingus pliumažus, į barbarų trofējus, kad išsilaikytų ant šilto oro bangą, plazda sunkiai ir nevirkrai; dar kiti, nevykę sparnų, stiprių kojų ir nupeštų kaklų konglomeratai, atrodo lyg kokie prastai iškimšti grifai ir kondorai, iš kurių byra pjuvenos“*): viena darbuotoja balsu skaitė savo raštus apie energetinius laukus, smilkė sintetinius smilkalus, nuo kurių man graužė šnerves, akis ir galiausiai pradėjo graužti smegenis, ir pasakojo, kaip prieš daugelį metų čia mirusi kita darbuotoja ir kaip jai (tai smilkalų valdove) vėliais vakarais vaidendavusis josios šmékla. Dar vieną darbuotoją atradau susitapatinusią su „Žvaigždžių karų“ personažu – plaukus smilkiniuose ji šukavo taip, kad atrodė it džedajus. O viena iš vadovaujančių galvų man pasirodė tinkamiausia į pieninės vėdėjas. Kaip smagiai ji ten diriguotų melžiamųjų paradui – kiek kiekviena turi pie-nuko duoti rytais ir vakarais, kokio dydžio karvašūdį išstenėti ir kiek viedrų vandens išplempti. Ir su kokiui atsidavimu ji žymėtų pieno riebumą! Būtų galima surengti amžiaus kovą – Amerika prieš Avietyną vs „Žvaigždžių karai“ prieš „Pieno karus“. Ir nors ši rūgprienio šviesa gerb. Publikai nei galvoj, nei rūroj, vis tiek tikime būsiant naudinga sužinoti kiek daugiau apie šios veikėjos lyrinį charakterį.

Šarūno Mačinsko nuotrauka

Kadangi paslapтыs Avietyne saugomas tiek pat ilgai, kiek trunka iš penkto aukšto laiptais užlipti į šeštą, neilgai tversiu nepasakojusi apie vieną intriguojantį muskato švelnumo pasiūlymą, kurį toji vadovaujanti galva pateikė man gilią žiemą (tais metais snigo labai daug – sniegas krito iš dangaus nepaliaujamai, tarsi visus dievus būtų užpuolusi seborėja ir jie nuolat būtų įnirtingai kasęsi galvas ir purtę ant visos žmonijos savo tirpias pleiskanas; anksčiau, teikdavusios švaros ir gaivos pojūtį, dabar jos ēmė dusinti ir slėgti tokiu sunkumu, kad net išperstas bezdalas savo duslia smarve tiesiog kyburiuodavo ore valandų valandas) – jeigu nepadarysiu kelių darbų, nevažiuosiu į Šveicariją. Man, dar mokykloje išmaišiusiai pusę Europos, tikrai būtų buvęs itin skaudus praradimas neapsilan-kyti nei gamtiniam, nei politiniam žemė-lapyje nepažymėtame Šveicarijos užkaboryje, tad į darbus kibau su tokiu neįprastu entuziazmu, kad net Avietyno slaptuojuose archyvuose kabantys šiksnosparniai, kažkaip nepatogiai sukrutėję, iš tos nuostabos pradėjo atkakliai šukuoti savo subin-plaukius, vis kartodami tą pasiutiskai mitologinių proverbių: „Quod licet Jovi, non licet bovi.“**

Nors Šveicarijoje praleidau visą savaitę, pamenu tik tokią nepakartojamai pakartojaus šventę, kurioje vieną frakuotą vokietių pro šalį einantis ispanas apipylė tiršta pomidorų sriuba. Stovėjau netoli ese, tad žingtelėjau į pagalbą su savo truputį ap-snargliuta servetėle, skubiai sumetus, kad snarglys nuo pomidorų sriubos skiriasi nebent spalva, bet tikrai ne tirštumu. Padėjau jam valyti frako aksomą, o jis man linksmai rėkalojo kažkokią juokingą istorią. Pritariamai linksėjau galvą dar linksmiau, kartkartėmis iterpdama į jo vokiškų žodžių drautą „ja, ja“, ir jau graužiausiai naugus iš apmaudo, kad, mokėdama vokiškai bent kiek daugiau, tikriausiai būčiau jį užkalbinusi, o vėliau – vakarienės Berne, paskui Ženevoje... Tačiau aksomas vėl žavias nujuodo, ir futuristinės klejonės susi-

kondensavo į nedidelį, beveik prisitaikius prie medžiagos spalvos snarglio trupinėlį, kurio taip ir nespėjau nubraukti nuo vokiečio frako. Bet juk geriausiai žmonės ir atsimena tai, ko niekada taip ir negavo, – žaislą, kurį mokykloje turėjo visi vaikai, striukę, kuri kainavo per daug, galiausiai moteri („,aš tau leidžiu užmigtis ant mano kojos mažojo pirštelio“), kuri... Ir galbūt tada suprant, kad gyventi reikia taip paprastai, kaip išbeldi klaviatūra jaustuką „oh“ – re-tai kada pagalvoj, kiek tiksliai nuspausi raidžių „o“ ir kiek „h“; tuo labiau – kurios bus didžiosios, o kurios – mažosios.

Tiesa, jei jau buvome pradėjė kalbėti apie skraidančius gyvius, juolab kai kas tikriausiai spėjo išgirsti ir šiurpų vasnojimo sparnais triukšmą, turiu gerb. Publikai paminėti dar vieną unikalų vadovaujančios galvos požymį, neabejotinai persisunkus tiesiog šulciškai paukštiskų syvų („Dabar tie išsigimė ir sustambėjė palikuonyse, ta degeneravusi paukščių gentis sugrižo su gedusi iš vidaus. [...] Tai didžiuliai plunksnų pundulai, bet kaip prikimšti senos mai-tos. Dažnai net neįmanoma pasakyti, kur galva, kadangi toji į lazda panaši kūno dalis neturi jokių sielos požymų“): kartais ji skraidydavo apimta euforijos, bet kartais ją ištikdavo ir ironijos priepluoliai, o dar kartais ji šaudydavo tarp žmonių it juoda dūsia smirdinčiame griovio vandenye, ly-giai taip pat primindama paukštį, tik jau be sparnų, bandžiusi pakilti aukščiau ir gedi-gai praradusį savo skraidymo įnagių („Yra tarp jų dvigalvių, daugiasparnių paukščių, taip pat luošių, nevirkrai skren-dančių ore vienu sparnu, tartum šlubojan-čių. [...] Kai kurie paukščiai skrenda aukšt-tielinkini, turi sunkius, nedailius, į trinkelės ir spynas panašius, spalvingomis karpomis apsunkintus snapus ir yra akli“). Tačiau skraiduolių snapuose ironija, toks garbin-gas graikų menas, dažniausiai prabyla kaž-kaip tiesmukai, tad ir ši skraidančioji neiš-vengė jos padermės simptomu, vadinamo „vištų triumfu“, dar pasireiškiančio savo nuomonės neturėjimu ir kitu nuomonė-

gaudymu (it žieminės zylutės triumfaviščiai susirenka nuo debesų nuleistas zuikio spiras, parištas auksiniais manipuliacijos siūlais) ir savarankiškų Žemės šliužų sprendimų vadinimu „gulbės giesme“, tokiui būdu vėl nedarant mandagaus reveranso Heladei.

Buvo ir dar viena vadovaujanti galva, bandžiusi įvesti savo mažąjų diktatūrą. Dažniausiai jis vadovaudavosi jokiais me-nais neparemta ideologija. Turbūt dar nie-kam nežinomas dievas idžiovė jam į nas-rus maitą ir jis pamanė galis palaimingai šlakstyti savo sysalą trėsdamas visą pasau-lio šunaują. Tai prasidėdavo tuo, kad jis, jeigu matydavo, jog pavėluos į darbą 0,02 sekundės, kviesdavosi taksi, o vos iš jo išlipęs bėgdavo paknopstom link kabineto durų, kad didieji vadai savo pirštų atspaudu-ant durų rankenos nepaliktu pirmieji. Ir jei nerasdavo savo darbo vietose pavaldinių, griebdavo telefoną ir skambindavo į visas pasaulio puses, kol nuo jo prakaitas pradėdavo žliaugti kaip Niagaros krioklio vanduo. Išties turėt būti baisu prakeiksmo miegu užmigusiam ir užsimiršusiam, kad yra tokį istoriją, kuriose jis niekada nedalyvaus. Tose istorijose dalyvauja kitis, o jis niekada negalės jų kam nors papasakoti kaip savo išgyventų. Jos paliks jį amžinai tūnoti marginalijose, kurios nieko neskolingos rytoju.

Aišku, visa tai nė iš tolo neprilygo po kelių mėnesių pas mus įsidarbinusiai Kas-pisinai. Šlykštukės moiros pagailėjо jai il-gelesnio siužeto drauge su mūsų komanda, tačiau ne visi keliai gi į vieną pusę. Tobu-lybės ir kitų -ybų siekiu pasižyminti nau-jokė pasirodė sklidina nepaprastų talentų. Pavyzdžiui, baigusi universitetą be leidi-mo įdiegti smegenysna žodį „preliminarus“, Kaspisina kiekvieną rytmetį mums siurbčiojant kakavą šetoniškai tiksliai pri-statydavo savo sapnų karalijos niuansus – kaip jis geria kavą su vadovu, kaip čiūciuoja vaiką ant rankų... Ir pamiršo, kad pasi-taiko ir pranašiškų sapnų: nutarusi, kad ge-riau čiuvas su sparnais negu su ratais, ji su-sikergė su garbiu plunksnagrąžiu (užvei-susiu Miurzušlage tikrą fermą ir tokiu bū-du pakėlusiu visą tos šalies humanistinį ūki; žinia, telyčaičių sėklinimas visada bu-vo pelningas verslas), susilaikė nuo jo pa-liukonių, o paskui užvis garbiausiai buvo palikta viena pati tarpti šioje įstabiuje pla-netoje.

...kurioje alus kartais atveria čakras, mizerijos ir fanaberijos ištrūksta iš bestia-rium, o žmonės tiki, kad yra skaitesnė šviesa už Saulės ir kažkur veši žalesnis medis už čia pat augantį, gerb. Publiką. Ir kurioje kas nors tau būtinai padega spar-nus, su kuriais vieninteliais tu gali skristi.

OTILIA KERBEYTÉ

* Čia ir toliau cituojama iš Bruno Schulzo knygos „Cinamoninės krautuvės“.

** Kas leidžiama Jupiterui, neleidžiama jaučiu (lot.).

Redaktorius: Žydrūnas Drungilas (zydrunas.d@gmail.com).

Paveldas: Juozas Šorys.

„Šiaurės kampus“: Marius Plečkaitis.

Kalbos redaktorė: Audré Kubiliūtė.

Maketas: Zita Remeikienė.

Direktorė: Lina Černiauskaitė.

Finansininkė: Danuta Churtasenko.

Savaitraštis išeina penktadieniais.

Leidžiamas nuo 1990 m. vasario 7 d.

Leidžia VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“.

ISSN 1392-7760. 3 spaudos lankai.

Indeksas 0109. Tiražas 1146 egz.

Redakcijos adresas: Mėsinų g. 4,

01133 Vilnius. Telefonas: 261 37 70.

Elektroninis paštas: satenai@takas.lt.

www.satenai.lt; www.culture.lt/satenai.

Spausdino UAB Ukmergės spaustuvė.

Vasario 16-osios g. 31, 20131 Ukmergė.

„Šiaurės Atėnus“ remia: Kultūros

rémimo fondas; Spaudos, radio ir

televizijos rémimo fondas.

Redakcijos ir autorų nuomonės

nebūtinai sutampa.

VšĮ „Šiaurės Atėnų fondo“ sąskaita

AB banke „Swedbank“ (kodas 73000)

LT36 7300 0100 0000 7071.

